

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАД
ВІДКРИТОГО МІЖНАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ РОЗВИТКУ
ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності 054 Соціологія

Ванькова Уляна Дмитрівна

Наукова керівниця: Прохорова А. А.,

к. соц. н., старша викладачка

Рецензентка: Щебра Дзеніслава-Марія Іванівна,

студентка PhD програми "Соціологія" НаУКМА

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою _____

Секретар/ка ЕК: _____

«___» _____ 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	6
1.1. Явище безбар'єрності та підходи до його вивчення.....	6
1.2. Безбар'єрність в освіті та способи її впровадження у світі та в Україні.....	12
1.3. Безбар'єрність в українських закладах вищої освіти.....	18
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ВІДКРИТОГО МІЖНАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ “УКРАЇНА” У ЗАПРОВАДЖЕНІ ПРАКТИК БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ТА ЙОГО ЕКСПЕРТНИЙ АНАЛІЗ.....	25
2.1. Методологія дослідження досвіду Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" у запровадженні практик безбар'єрності.....	25
2.2. Практики забезпечення безбар'єрного освітнього середовища, що втілені у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».....	29
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	54
Додаток А. Гайд для проведення інтерв'ю з експертом з безбар'єрності.....	54
Додаток Б. Гайд для проведення інтерв'ю з представницею адміністрації.....	57
Додаток В. Гайд для проведення фокус-групи.....	60
Додаток Г. Транскрипт проведеного інтерв'ю з експерткою з безбар'єрності..	63

ВСТУП

Вища освіта є одним із ключових елементів суспільного розвитку, адже освічена та кваліфікована робоча сила є запорукою ефективного функціонування суспільства в цілому. І те, чи доступна вища освіта для всіх прошарків населення, зокрема, для людей з інвалідністю чи з іншими особливими освітніми потребами, демонструє те, чи ці категорії населення є долученими до суспільного життя та мають на нього вплив.

В контексті сучасних реалій, доступ до вищої освіти стає нерідко обмеженим бар'єрами, які можуть бути дуже різноманітними: фізичними, соціальними, економічними, інформаційними та цифровими. Такі обмеження не тільки погіршують можливості окремих осіб, а й знижують потенціал розвитку суспільства в цілому, оскільки втрачається важлива частина інтелектуального капіталу. Ці бар'єри особливо важко долати людям з інвалідністю, адже заклади вищої освіти часто не впроваджують необхідні заходи, для того, щоб у них могла здобувати освіту людина з інвалідністю: не роблять доступними будівлі чи освітні програми. Підхід, який ставить на меті усунення цих бар'єрів та вибудову справедливого суспільства для всіх називається безбар'єрністю, і Україна в останні роки докладає зусиль для того, щоб слідувати йому. Прикладом цього є введена у 2021 році Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології 2020 року, 77% українців вважають актуальним вирішення питань безбар'єрності в Україні (2020). Це підтверджують і міжнародні дослідження - станом на 2020 рік Україна за Індексом соціальної мобільності ВЕФ посіла лише 46-те місце з 82 країн. З-поміж десяти фундаментальних індикаторів, які враховуються при обчисленні цього Індексу, одні з найгірших позицій наша держава має саме за інклюзивністю соціальних інститутів (79-те місце), та навчанням упродовж життя (55-те місце) (Global Social Mobility Index, 2020).

Проте серед українських закладів вищої освіти існує такий, що відкрито декларує цінності безбар'єрності як основні та має давно затверджену систему навчання для людей з інвалідністю. Це - Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна". Отже, їм, одним з небагатьох, вдається, принаймні частково, дотримуватись принципів безбар'єрності у своїй роботі та надавати можливість отримати вищу освіту для ширшого кола осіб.

Таким чином, у цій кваліфікаційній роботі була окреслена не лише сама проблематика безбар'єрності у закладах вищої освіти, але й був виокремлений конкретний приклад реалізації цих принципів - досвід Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна".

Актуальність даної роботи полягає у необхідності вивчення прикладу Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" для глибшого розуміння практичних заходів, які заклад вищої освіти може втілити для наближення до безбар'єрності.

Об'єкт роботи - безбар'єрність у закладах вищої освіти.

Предмет - безбар'єрність у закладах вищої освіти на прикладі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Метою даного дослідження є систематизувати дані щодо практичного досвіду Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" у забезпеченні безбар'єрного середовища навчання.

Дана робота має наступні **завдання**:

- Визначити релевантні теоретичні підходи до вивчення безбар'єрності
- Узагальнити дані щодо світових та українських ініціатив безбар'єрності в освіті
- Встановити стан сучасної української вищої освіти в розрізі безбар'єрності
- Систематизувати практики забезпечення безбар'єрного освітнього середовища, що втілені у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна»

Студії безбар'єрності вивчали такі світові науковці та науковиці як Т. Shakespeare, N. Watson, S. Wendell, B. Hughes, K. Paterson. Про безбар'єрність в

Україні писали У. Токарева, С. Зубченко, Н. Главацька, Ю. Каплан, Ю. Тищенко, О. Ярошенко, І. Ніколіна, І. Лопушинський, Л. Слободян. Тему безбар'єрності в українських закладах вищої освіти висвітлювали Г. Давиденко, М. Чайковський, Т. Франчук, А. Аріщенко, В. Козуля.

Емпіричною базою дослідження стали напівструктуровані якісні інтерв'ю з представниками експертного середовища, які працюють у напрямку безбар'єрності та представницями адміністрації Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», що працюють над забезпеченням безбар'єрності в освіті, а також фокус-група зі студентками університету «Україна», які мають інвалідність.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Явище безбар'єрності та підходи до його вивчення

Зважаючи на те, що ця робота присвячена саме українським практикам безбар'єрності, цей концепт трактуватиметься в ній згідно з законом України як “загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності” (Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, 2021, 1).

Поряд з поняттям “безбар'єрність” також вживаються такі терміни як “інклюзія”, “доступність”, “універсальний дизайн”. Згідно з Довідником безбар'єрності, інклюзія є одним зі стовпів безбар'єрності. Головний принцип інклюзії - збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Поняттям доступності описують усунення фізичних бар'єрів і, навпаки, створення таких умов, за яких кожна людина буде почуватися комфортно у тому чи іншому просторі. А повна доступність передбачає, що людина зможе користуватися навколишнім простором самостійно, тобто без сторонньої допомоги. Універсальний дизайн означає дизайн простору, будівель, предметів, а також послуг і програм, яким можуть користуватись абсолютно всі без якоїсь особливої адаптації (Без Бар'єрів, 2022).

Студії інвалідності є важливим підґрунтям для вчення про безбар'єрність, адже саме під час змін у сприйнятті інвалідності суспільством сформувався запит на усунення бар'єрів, що унеможлиблюють доступ певних категорій людей до користування суспільними можливостями нарівні з іншими. Крім того, хоча безбар'єрні рішення необхідні практично всім членам соціуму, очевидним залишається факт пригніченого становища передусім людей з інвалідністю як соціальної категорії, чий права на освіту, роботу, та інші аспекти самореалізації постійно порушуються. У преамбулі Конвенції з захисту прав людей з

інвалідністю (ОНСНР, 2006) вказано, що поняття інвалідності, тобто, наше його розуміння, постійно еволюціонує і змінюється. У цій же роботі інвалідність буде визначена як “парасольковий термін” - тобто, такий що покликаний описати “порушення, обмеження активності та участі” (World Health Organisation, б. д.), проте водночас не тотожний медичному діагнозу і скоріше демонструє взаємодію індивіда і навколишнього середовища. Інвалідність як явище описується та досліджується через різні моделі - теорії, що стають основою для формулювання систем визначень, які вже в свою чергу впливають і на політики, і на дослідження, і на адміністративне планування (Retief & Letšosa, 2018, Smart, 2009)

Поширена медична (також її називають індивідуальною - через бачення проблеми у самому індивіді (Oliver, 1990 як цит. у Lawson & Beckett, 2021)) модель інвалідності розглядає останню виключно як функціональне обмеження, як рису самої людини, причому негативну за своєю суттю. Цей підхід зводить інвалідність до “порушення” у людині, яке потребує “недопущення, лікування або реабілітації” (Shakespeare, 2006). Клінічний діагноз тут стає визначальною характеристикою людини з інвалідністю, що обмежує її сприйняття як особистості (Brisenden, 1986). В цьому випадку, зміни у суспільстві, наприклад, у закладі вищої освіти, робляться для того, щоб мати можливість “розмістити” (accomodate) там людей з інвалідністю, проте глобально система залишається незмінною (Tremain, 2017). Наразі медична модель інвалідності вважається застарілою і не використовується у міжнародних організаціях. Як було зазначено у звіті з конвенції ООН ще 2006 року, “зараз переважає соціальна модель, у якій проблемою визначається взаємодія між середовищем, у якому живе людина з порушеннями, та людиною” (Rehabilitation International, 2006 як цит. у Lawson & Angharad, 2021, 1).

Ще у 1975 році у Великобританії у заяві Союзу людей із фізичними вадами проти сегрегації (UPIAS), був висловлений заклик до нового підходу, який би базувався на принципі того, що саме непідлаштованість суспільства, а не сама інвалідність, є причиною труднощів, з якими стикаються люди з інвалідністю. Там же люди з

інвалідністю були визначені як група, що зазнає систематичного пригнічення (Fundamental Principles of Disability, 1976). Саме цей документ прийнято вважати моментом заснуванням соціальної моделі інвалідності, і саме Великобританія вважається місцем її народження, хоча також схожі ідеї тоді висловлювала і інша організація - Рух США за самостійне проживання (US Independent Living movement) (Pelka, 2012). У британській соціальній моделі виділяється два поняття: “порушення” (impairments), тобто індивідуальний фізичний стан людини, та “інвалідність” (disability), яка була наново визначена як “певна невигода чи перешкоджання соціальній активності” (Fundamental Principles of Disability, 1976), тобто як соціально зумовлена позиція, у яку соціум ставить людей з інвалідністю, на протигагу фізичному стану “порушення”. Таким чином, інвалідність перестає бути описом фізичного стану людини, а, натомість, демонструє те, як на людину впливає дискримінація з боку суспільства: “Саме суспільство “інвалідизує” (disables) людину з фізичними порушеннями” (1976). Ця дихотомія - визначальна особливість британської соціальної моделі інвалідності, і їхнім наново визначеним поняттям інвалідності як соціальним явищем досі послуговуються низка організацій та країн.

Британська соціальна модель має значні переваги у порівнянні з медичною - вона була заснована самими людьми з інвалідністю, активістами, що виступали від імені своєї групи та вимагали дотримання своїх прав, що є важливим чинником для політик інвалідності; “нічого про нас без нас” - це гасло, вперше прозвучавши ще у 80-х роках (Heuer, 2015), залишається актуальним і досі. Соціальна модель ефективна як політично - у зміцненні соціального руху за права людей з інвалідністю завдяки своїм зрозумілим чітким ідеям, так і психологічно для створення у людей з інвалідністю відчуття приналежності до групи та надання впевненості у боротьбі за свої права. Зрештою, саме ця модель дає змогу поглянути на труднощі, з якими стикаються люди з інвалідністю не як на закономірний наслідок фізичного стану людини, а як на проблему організації суспільства, що накладає відповідальність за зміни стану речей саме на суспільство (Shakespeare, 2006). У рамках цієї моделі безбар’єрність є способом

організації суспільства, у якому відсутні ті перешкоди, які не дозволяють певним групам людей приймати участь у житті суспільства на рівних. Важливо також зазначити, що термін “соціальна модель інвалідності” може вживатись у наукових працях як синонім будь-якої “немедичної” моделі, і це не обов’язково стосуватиметься саме Британської концепції, тобто, не обов’язково матиме під собою протиставлення інвалідності та фізичних порушень (Tremain, 2017).

Критику ж щодо цієї моделі першими висловили науковиці Дженні Моріс, Саллі Френч та Ліз Кроу, які зазначили, серед іншого, що британська соціальна модель інвалідності ігнорує те, наскільки фізичні “порушення” впливають на реальне життя людей з інвалідністю, ігнорує матеріальність людського тіла. Крім того, чіткий розподіл на фізичний стан (виражений через фізичні порушення) та соціальну позицію (виражену через інвалідність) не відповідає дійсності, у якій ці поняття іноді буває дуже важко відокремити один від одного (Shakespeare, 2006). Більше того, як зазначали Білл Х’югс та Кевін Патерсон, хоча це розділення і відмітає сприйняття інвалідності як об’єкту медицини, тобто сприяє роздумам про її соціальну природу, однак одночасно це розділення дає медичній інтерпретації повну владу над “порушеннями” як над суто фізичними “об’єктивними” показниками. Ці дослідники вважають, що такий підхід унеможлиблює спроби інших науковців, наприклад, тих, що займаються соціологією тіла, поставити під сумнів монополію медичної інтерпретації на розуміння тіла (Hughes & Paterson, 2006).

Філософка і науковиця Шеллі Тремейн проводить паралель між дихотоміями “фізичне порушення/інвалідність” та “стать/гендер”. Як і у випадку з фізичним порушенням, стать можна вважати чимось “природнім” і об’єктивним, тим, що лежить поза дискурсом, тоді як гендер та інвалідність - вже сформованими під впливом культурних особливостей, такими, що можуть бути додатково осмислені, суб’єктивні. Такий розподіл на “природність” і культурну зумовленість є часто непідходящим для аналізу соціальних процесів через обмежену увагу до явища, що сприймається як само собою зрозуміле, хоча насправді також є соціально сконструйованим. Таким чином, якщо і фізичні

порушення як концепція є наслідком суспільних нерівностей («у людському тілі немає нічого досоціального» (Nguyen, 2015)), то у визначенні інвалідності з точки зору британської соціальної моделі немає сенсу, бо фізичні порушення, виходить, теж «є інвалідністю», тобто, є соціальною позицією. (Tremain, 2006).

Виходячи з цієї критики британської соціальної моделі інвалідності, було запропоновано багато підходів, які б мали кращий, більш комплексний та матеріальний погляд на інвалідність. Таким чином, деякі аспекти медичної моделі могли бути заново осмислені та високо оцінені за їхню увагу до тілесності, як, наприклад, у біо-психо-соціальній моделі, яку Всесвітня організація здоров'я називає «більш сучасним поглядом на концепцію здоров'я та інвалідності» (World Health Organisation, б.д.). У літературі можна зустріти також схожу модель прав людини (human rights model), і навіть згадки про те, що Комітет ООН з прав людей з інвалідністю зараз послуговується передусім саме нею (Lawson & Angharad, 2021). Модель прав людини також покликана брати до уваги фізичний досвід людини з інвалідністю, ту матеріальну і тілесну складові, за нестачу уваги до яких критикують соціальну модель (Degener, 2017). У своїй роботі Анна Лавсон та Ангхарад Бекет провели дослідження документів Організації Об'єднаних Націй та двох організацій, які були нею створені, та виявили, що, незважаючи на колись майже одностайну прихильність країн-учасниць до соціальної моделі інвалідності (однак, скоріше не британської, а «анти-медичної»), прослідковується певне її підваження та поступове дистанціювання від неї на користь моделі прав людини (2021).

Проте, зрештою, важливо відмітити, що моделі інвалідності, як і будь-які наукові моделі не можуть бути вичерпними та істинними, вони можуть допомогти пояснити певні аспекти соціальної реальності, проте не є поясненнями самі по собі (Llewellyn, Hogan, 2000).

Зі зміною у сприйнятті інвалідності постало також питання щодо доступності соціальних благ для інших категорій населення. У літературі прийнято виділяти такі основні групи людей, що потребують безбар'єрних рішень: люди з інвалідністю, представники маломобільних груп, люди третього віку 50+ (за

даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у віці 60-70 років 30-40% людей мають стійкі функціональні порушення опорно-рухової системи, у віці 75-80 років цей показник становить вже 70%, а після 80 років - 100% (Азін, Грибальський, Байда & Красюкова-Еннс, 2013)), родини з дітьми до 6 років, молодь, представники національних меншин та міграційних спільнот та діти, позбавлені батьківського піклування (Зубченко, Каплан & Тищенко, 2020, Токарева, 2021), а також люди з хронічними захворюваннями. Проте також важливо відмітити, що ці групи є умовними і динамічними, а будь-які списки категорій населення, які потребують безбар'єрних рішень, що претендують на вичерпність, підважують саму ідею безбар'єрності – доступу для всіх.

Зрештою, однією з головних ідей, на яких ґрунтується дана робота є необхідність розуміння безбар'єрності як моделі суспільства, яка потрібна всім його членам, одночасно з усвідомленням того, що передусім уваги та змін потребують ті люди, для яких ці «бар'єри» є нездоланими. Так, наприклад, нездоланим є бар'єр у вигляді відсутності правильно обладнаного входу у будівлю для людини, що пересувається на кріслі колісному. Тим не менш, безбар'єрність може бути необхідна майже кожній людині, принаймні на певному відрізку її життєвого шляху. Наприклад, людині старшого віку так само необхідний ліфт, як і людині, яка користується кріслом колісним, а матері, що вирішила навчатись в університеті паралельно з доглядом за дитиною, так само необхідні більш гнучкі опції розкладу, як і людині з депресивним розладом. Отже, впровадження безбар'єрних рішень сприяє розвитку демократичного суспільства не тільки завдяки наданню прав на незалежне повноцінне життя людям з інвалідністю чи маломобільним групам населення, а й практично забезпечуючи всім членам суспільства більш комфортне життя.

1.2 Безбар'єрність в освіті та способи її впровадження у світі та в Україні

У контексті освіти, безбар'єрність означає створення середовища, яке доступне та прийнятне для всіх студентів, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи

інших можливостей. Це означає, що кожна особа має мати рівний доступ до освітніх можливостей та ресурсів, а також можливість отримати якісну освіту без обмежень чи перешкод.

Лідером у Європі з питань прав людей з інвалідністю була Німеччина (Neuer, 2015). Вона дотепер залишається серед країн, що найбільш плідно працюють над забезпеченням безбар'єрності. Так, ратифікована ще у 2009 року Конвенція про права осіб з інвалідністю, задля впровадження практичної її реалізації має розроблений "Національний план дій" (Главацька, Горішна, Слованська та ін., 2022, Лопушинський & Слободян, 2023). В Німеччині існують різноманітні ініціативи та програми, спрямовані на створення безбар'єрного середовища в освіті. Наприклад, в університетах впроваджені програми підтримки студентів з інвалідністю, які включають доступ до адаптованих навчальних матеріалів і психолого-педагогічного супроводу, незалежно від складності можливого захворювання (Продіус, 2019).

У Великій Британії, послуговуючись соціальною моделлю інвалідності (Oliver, Barnes, 2010), освітні політики спрямовані на підвищення доступності освіти для всіх, у тому числі і для осіб з інвалідністю. Країна активно розвиває інклюзивні практики в освіті, такі як індивідуальне навчання, адаптовані навчальні програми та спеціалізовані послуги підтримки. У своїх політиках країна фокусується на навчанні впродовж життя як на головному, на їхню думку, способу подолання нерівності у кар'єрному зростанні (Зубченко, Каплан & Тищенко, 2020). Крім того, ще з 1993 року там діє програма матеріальної підтримки для здобувачів вищої освіти, у яких є інвалідність (Шевчук, 2021). Саме Велика Британія вважається однією з країн-лідерок з універсального дизайну та доступу до навчання (Давиденко, 2015).

Тим не менш, у вищезазначених країнах також проводиться постійний аналіз наявних практик безбар'єрності в освіті для виявлення та усунення недоліків. Так, наприклад, деякі студенти можуть замовчувати інформацію щодо своїх особливих освітніх потреб і не користуватись тими можливостями, які передбачені університетом через наявну стигматизацію (Kruse & Oswal 2018).

За сприяння проєкту, який досліджував інклюзивне навчання в школах Європи, було сформульовано «Успішні Освітні Заходи» - тобто такі, які, незалежно від контексту, могли б забезпечити підвищення рівня освітньої інклюзивності після впровадження. Вони включають: розвиток інтерактивних груп в аудиторіях; сприяння діалогічному читанню; сприяння подовженню навчального часу без зменшення навчальних цілей (Flecha & Flecha, 2015).

В Україні безбар'єрні практики в освіті передусім регулюються відповідно до Закону України «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», який було першопочатково запроваджено у 2017 році. Там люди, які потребують інклюзивних рішень визначені як особи з особливими освітніми потребами (особи з ООП) - “особи, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади” (Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, 2022, 3). Ця доволі абстрактна група людей, після додаткових пояснень виявляється досить широкою і неоднорідною. Отже, до осіб з особливими освітніми потребами, згідно закону, відносяться:

- особи з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарата; хворобами нервової системи; затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, складними порушеннями мовлення (у тому числі з дислексією);
- іншими складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами спектру аутизму);
- особи, яким встановлено електрокардіо-стимулятор або інший електронний імплантат чи пристрій;
- особи, які мають захворювання, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання, визначені МОН спільно з МОЗ;

- особи, які мають захворювання, що потребують постійного медичного нагляду, або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності людини та/або контролю за її станом;
- особи, які потребують відновлення стану здоров'я у закладах загальної середньої освіти санаторного типу;
- особи, які опинились у складних життєвих обставинах, влаштовані до дитячих будинків сімейного типу, соціально-реабілітаційних центрів, перебувають у школах соціальної реабілітації;
- особи, які проживають на тимчасово окупованій території, або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення;
- особи, які мають статус внутрішньо переміщених;
- діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту;
- особи, які здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи декількох класів, освітніх рівнів;
- особи, які здобувають(ли) повну загальну середню освіту мовою, що не належить до слов'янської групи мов, або базову чи профільну середню освіту – мовою корінних народів (особи з особливими мовними освітніми потребами) (Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами, 2018, 1).

Також до цієї групи осіб з ООП можуть зараховувати сім'ї з дітьми до 6 років, людей, що мають ВІЛ/СНІД та бездомних людей (Порошенко, 2019). У цій роботі фокус уваги буде передусім на людей, що підпадають під перші дві категорії з законодавчо затвердженого переліку.

Інклюзивна освіта ж законодавчо визначена як “підхід до організації навчального процесу, який передбачає створення середовища, де кожен учень, незалежно від його особистих можливостей, включаючи учнів з особливими освітніми потребами, отримує рівні можливості для навчання та розвитку” (Про

внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, 2022, 1). Важливо усвідомлювати особливість інклюзивного підходу навчання серед інших способів організації навчання для людей з особливими освітніми потребами.

Іншим способом організації освітнього середовища є інтегрований підхід (або змішування). Від інклюзивного підходу він відрізняється передусім тим, як учні групуються та які ресурси використовуються для їхнього навчання. Принцип інтеграції може спричинити соціальну ексклюзію через те, що за цього підходу учні/студенти з особливими освітніми потребами мають вчитись в абсолютно таких самих умовах, як і люди без особливих освітніх потреб. Для навчання людей з ООП не створюється ніяких системних заходів, тому у вирішенні проблем, наприклад, з пересуванням, вони вимушені ситуативно покладатись на інших учнів/студентів та викладачів (Купрєєва, 2021). У свою чергу інклюзія намагається забезпечити успішне навчання всіх учнів шляхом гетерогенного групування без розділення учнів за здібностями та врахування потреб всіх, хто навчається (Flecha & Flecha, 2015).

У науковій літературі та законодавстві прослідковується тенденція до фокусування уваги на інклюзивності у середній освіті, про вищу ж освіту написано набагато менше посібників, статей та рекомендацій (Шевчук, 2021). Наприклад, програма "Інклюзивна освіта" в рамках Нової української школи розширює можливості для навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх школах, забезпечуючи їм необхідну підтримку та адаптацію навчального процесу. І, хоча дана стратегія зазнавала критики в тому числі і через її досі наявну опору радше на медичну, аніж на соціальну модель допомоги дітям з особливими освітніми потребами (Мартинчук & Скрипник, 2020), однак сфера вищої освіти фактично не притримується навіть цих настанов. Яскравим прикладом нестачі уваги до вищої освіти є звіт Міністерства освіти та науки України щодо проробленої роботи за 2020-2022 роки, у якому мова іде майже виключно про заклади дошкільної та шкільної освіти (Досягнення і виклики

дошкільної, загальної середньої, позашкільної та інклюзивної освіти у 2020-2022 роках, 2022).

У 2021 році відбулась остання і найбільш комплексна міра у забезпеченні інклюзивності в Україні - з ініціативи першої леді України Олени Зеленської була прийнята Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі - Національна стратегія) (Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, 2021). У Національній стратегії безбар'єрність визначена як така, що надає рівні права не лише людям з інвалідністю, а й низці інших категорій населення, що зазнають перешкод внаслідок своєї маломобільності, віку, статі, наявності психічних розладів та іншого.

За останні роки, особливо після запровадження Національної стратегії, в Україні спостерігається особливе підвищення уваги до безбар'єрності, що пояснюється як збільшенням кількості людей, що потребують безбар'єрних рішень внаслідок російської військової агресії, так і процесом євроінтеграції, у якому зараз активно перебуває Україна. Національна стратегія, зокрема, проєкт “Без бар'єрів”, створений за ініціативою Олени Зеленської, на своєму офіційному сайті має прописаний основний свій постулат: “Нині інвалідність — це результат взаємодії між людьми, які мають порушення здоров'я, і тими бар'єрами у суспільстві, що заважають їм брати активну участь у житті суспільства” (Без Бар'єрів, 2021). Як бачимо, тут теж застосована дихотомія “порушення здоров'я/інвалідність”. Отже, можемо зробити висновок, що Національна стратегія безбар'єрності ґрунтується на британській соціальній моделі інвалідності.

Національна стратегія передбачає створення безбар'єрного простору в Україні за 6 основними напрямками, серед яких є і освітня безбар'єрність – створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, включаючи освіту протягом життя (Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, 2021). Контроль за впровадженням політики безбар'єрності передусім відбувається на

рівні фізичної доступності будівель - так, останній такий звіт Міністерства Відновлення за 2023 рік показав, що тільки 22 відсотки від обстежених об'єктів фізичного оточення і послуг є безбар'єрними (Міністерство відновлення та розвитку громад, територій та інфраструктури України, 2024). Ця оцінка відбувається за стандартами Державних будівельних норм, у яких чітко прописані вимоги до універсальності дизайну новобудов, в тому числі, тих, які належать до закладів вищої освіти. На практиці ж, ці норми часто ігноруються та не виконуються (Костенко, 2020).

Інші ж складові безбар'єрності, які не належать до доступності будівель, залишаються поза широкою увагою. І, хоча ми визнаємо, що фізична доступність може бути найбільш нагальною потребою, увага до інших складових безбар'єрності також необхідна для комплексного підходу до проблеми. Також варто пам'ятати, що безбар'єрність та інклюзивність мають на меті не лише усунення перешкод, а й вибудову нового, більш доступного суспільства. Так, Ганна Кравченко зазначає, що мета інклюзивної освіти полягає в тому, щоб кожний заклад був заздалегідь готовий прийняти здобувачів освіти з різними (відмінними) здібностями та зуміти організувати їх освіту, дозвілля, медичне обслуговування та соціальну адаптацію (Кравченко, 2013 як цит. у Зуєва, 2023). Тим не менш, всі вище описані практики стосуються передусім безбар'єрності у закладах шкільної освіти. Як вже зазначалось раніше, заклади вищої освіти у своїй більшості не мають подібних впроваджених систем, або ж вони не втілені повною мірою в життя, а отже, створюється ситуація, за якої випускник школи з особливими освітніми потребами, який хоче продовжити своє навчання, стикається з проблемою вибору відповідного закладу, що був би адаптований до його потреб (Шевчук, 2021).

Водночас, вища освіта є ключовим чинником, що визначає інтелектуальний розвиток та конкурентоспроможність нації на світовому ринку. Існує безперечна залежність між рівнем освіти і можливостями у подальшому працевлаштуванні (Brabazon, 2015, Оксамитна, Виноградов, Малиш & Марценюк, 2010). Таким чином, забезпечення людям з особливими освітніми потребами безбар'єрний

доступ до навчання у закладах вищої освіти також впливає на підвищення їхніх можливостей для подальшого працевлаштування. Однак, отримання вищої освіти є не лише можливістю для професійного росту, але й ключовим кроком у розвитку особистості. Це період, коли людина розширює свої знання, навички та горизонти, що дозволяє їй здійснювати свої мрії та досягати успіху. Для осіб з інвалідністю освіта вищого рівня стає важливим етапом у процесі інтеграції в суспільство, забезпечуючи їм можливість вибору, самореалізації та професійного зростання (Купрєєва, 2021).

1.3 Безбар'єрність в українських закладах вищої освіти

У Законі України «Про вищу освіту», визначено, що «формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти» забезпечується в тому числі шляхом «належної державної підтримки та підготовки фахівців із числа осіб з особливими освітніми потребами на основі забезпечення їх додатковою підтримкою, зокрема психолого-педагогічним супроводом, та створення для них вільного доступу до освітнього процесу, зокрема забезпечення вільного доступу до інфраструктури закладу вищої освіти» (Про вищу освіту, 2017). Крім того, постанова 2019 року зобов'язала ЗВО України створити інклюзивне освітнє середовище (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, 2019). Проте, на сьогоднішній день подібні заходи не є обов'язковими для виконання, і залишаються частково або повністю проігнорованими багатьма закладами вищої освіти.

Напрямки покращення простежуються – наприклад, у березні 2024 року був запуск пілотний проєкт зі створення та функціонування центрів підтримки студентів, головною ціллю якого є забезпечення безбар'єрного вищого освітнього середовища (Міністерство освіти і науки України, 2024). Крім того, тоді ж було запропоновано для громадського обговорення «проєкт з розвитку професійної освіти для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до 2030 року», у якому, серед іншого, також відмічається як

недопрацьованість законодавчої бази для забезпечення безбар'єрності у вищій освіті, так і нестачу необхідної уваги та ініціатив (Міністерство освіти і науки України, 2024).

В Україні станом на 2023 рік приблизно 3 мільйона людей мали інвалідність, а також необхідно врахувати чимало маломобільних людей, людей з порушенням зору та слуху або незрячих та нечуючих людей, людей з психічними захворюваннями та інших, які є особливо вразливими зараз, під час повномасштабного вторгнення. Крім того, внаслідок вторгнення росії, кількість людей з інвалідністю, отриманою внаслідок травм, зростає, а отже, ця проблема стає ще більш критичною. Станом на початок 2019 навчального року в Україні налічувалось близько 13 тисяч людей з інвалідністю, що навчались у закладах вищої освіти (Державна служба статистики України, 2020). Це складає приблизно 0,01% від загальної кількості студентів у той час (Державна служба статистики України, 2020), при тому, що ще до повномасштабного вторгнення росії загальна частка людей з інвалідністю в Україні була близько 11% (Мойса, 2020). Така різниця може бути пояснена саме фізичними бар'єрами, які не дають людям з інвалідністю шансу на здобуття вищої освіти. Навіть люди з особливими освітніми потребами, що мали досвід навчання за інклюзивною шкільною програмою, можуть не розглядати для себе отримання подальшої освіти, адже знають, що заклади вищої освіти не опікуються задоволенням їхніх потреб (Кузьменко, 2019).

За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології, що проводилось ще до впровадження Національної стратегії, українці вважають, що серед бар'єрів у галузі освіти є: упереджене ставлення з боку інших людей до людей («дітей») з особливими освітніми потребами (24%), відсутність пандусів, ліфтів та туалетів (22%), складнощі інтеграції спеціальних освітніх програм (20%), відсутність спеціальних програм для навчання людей («дітей») з ментальними «проблемами», відсутність матеріально-технічної бази (19%), та інші. Загалом 74% респондентів вважають актуальним створення безбар'єрного середовища в закладах освіти (2020).

Під час розробки стратегій протидії цим бар'єрам варто пам'ятати, що без забезпечення доступу всіх студентів до будівлі університету їхнє навчання там неможливо, отже, саме архітектурною безбар'єрністю варто опікуватись першочергово (Brabazon, 2015). Тара Брабазон у своїй книзі наводить трьохрівневу стратегію для створення інклюзивного середовища в університеті:

- 1) Усунення фізичних та цифрових бар'єрів
- 2) Введення принципів універсального дизайну
- 3) Просування і підтвердження різномайття в опціях, функціях та шляхах в якості стандартної практики для всіх студентів (2015).

В українських джерелах зустрічається наступні рекомендації щодо необхідних заходів для впровадження інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: створення безбар'єрного середовища та забезпечення необхідним технічним оснащенням. Причому, до першого пункту відносяться як заходи фізичної доступності, такі як якісні ліфти, пандуси, перила, розсувні двері, вирівняна підлога, обладнані туалети, та меблі; так і навчання викладачів та студентів цінностям безбар'єрності та толерантного ставлення до колег/однокурсників задля забезпечення всебічного включення людини з особливими освітніми потребами у життя навчального закладу (Шевчук, 2021). Крім того, виділяються наступні напрями для надання підтримки студентам з інвалідністю:

- технічний,
- педагогічний,
- психологічний,
- медико-реабілітаційний,
- спортивний,
- соціальний,
- професійна адаптація і реабілітація (Марценюк, 2022).

І надання цієї підтримки рекомендується починати від самого моменту звернення в приймальну комісію, адже саме на цьому етапі університет демонструє свою готовність чи відсутність готовності до того, щоб надати студентові необхідні умови для навчання (Марценюк, 2022).

Дистанційну або заочну форму навчання також називають такою, яка може слугувати допоміжним заходом для забезпечення доступу до навчання для людей, які не можуть відвідувати заняття самостійно (Арієщенко, 2018). Однак, усвідомлюючи цей потенціал, важливо враховувати, що першочерговою задачею університету є забезпечити безперешкодний доступ до будівлі та аудиторій, зберігаючи опцію онлайн-навчання як тимчасову міру або ж для особливих випадків. Фізична доступність будівель є способом задоволити базові потреби їхніх користувачів, саме тому інклюзивне освітнє середовище неможливе без неї. У статті 2023 року експертка з інклюзивності Ніна Мацак зазначає, що адаптувати будівлі університетів для їхньої безбар'єрності - є не просто можливим (навіть у випадку, коли будівля є історичною пам'яткою і охороняється ЮНЕСКО), а й необхідним. Адаптація будівель до стандартів безбар'єрності є необхідністю для забезпечення права на освіту. Крім того, будівлями університетів також користуються викладачі, адміністративний склад та сім'ї студентів, отже, вони мають також отримувати туди безперешкодний доступ (Радченко, 2023).

Проте, окрім фізичної доступності, іншою ключовою складовою інклюзивного навчального середовища є соціальна включеність студентів з особливими освітніми потребами у життя університету. Соціалізація в контексті інклюзивного навчання відіграє критичну роль у створенні середовища, де всі студенти мають можливість розвиватися, взаємодіяти та навчатися разом (Шевчук, 2021). І цей процес неможливий без надання студентам з особливими освітніми потребами можливості бути залученими у всі заходи університету, від академічних занять до позакласних заходів та культурних подій. Для цього необхідними є адаптація фізичних просторів, застосування технологій для підтримки доступності, а також розвиток програм та ініціатив, спрямованих на підвищення свідомості та розуміння різноманітності - певна просвітницька робота. Дотримання принципів безбар'єрності як філософії "прийняття іншого" та надання іншому права "бути самими собою" (Франчук & Миронова, 2022) дозволяє створити середовище взаєморозуміння та взаємопідтримки.

Ще одним фактором, який необхідно врахувати для створення якісного освітнього середовища є методи адаптації подання навчальних матеріалів та способів виконання робіт. Наприклад, важливою вимогою є подання студентам з порушенням слуху матеріалів у вигляді відео з субтитрами, спеціально адаптованих комп'ютерних програм та надання можливості користуватись послугами перекладачів на жестову мову (Замша, Мороз & Федоренко 2016). Проте, недостатнє фінансування інклюзивної освіти у закладах вищої освіти ускладнює можливість отримання та використання таких технічних засобів для студентів з особливими потребами (Шевчук, 2021). Також, важливим є постійне навчання викладачів та підвищення їхньої кваліфікації у сфері інклюзивності (Чайковський, 2015).

За даними дослідження 2020 року, з проаналізованих 4 київських університетів за більшістю параметрів вони мали задекларованими як певні теоретичні, так і практичні постулати безбар'єрності. Серед представлених для аналізу університетів були: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова, Київський університет імені Бориса Грінченка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. За результатами SWOT-аналізу було виявлено, що недоліки у системі інклюзивного навчання включають: нестача застосування адаптованого змісту освіти; труднощі розробки і впровадження індивідуальних програм навчання студентів з ООП; невикористання спеціальних освітніх маршрутів для осіб з ООП; складність координування роботи групи психолого-педагогічного супроводу студента з ООП в інклюзивному освітньому середовищі (Козуля & Скиба, 2020).

Саме Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» вважається лідером серед українських закладів вищої освіти в увазі, що приділяється для забезпечення можливості навчання для людей з особливими освітніми потребами. Це - неприбутковий вищий навчальний заклад приватної недержавної форми власності, в якому діє 20 територіально відокремлених підрозділів, серед яких 13 інститутів, 3 філії та 4 коледжі (Відкритий

міжнародний університет розвитку людини “Україна”, б. д.). Від самого початку свого існування у 1999 році університет декларував надання освіти студентам з інвалідністю як одну зі своїх основних цінностей, а у 2015 році 25% українських студентів з інвалідністю навчались саме в ньому (Давиденко, 2015). Саме там ми знаходимо не тільки ситуативні рішення з доступності, як, наприклад, встановлення пандусів чи ліфтів, а й необхідні для інклюзивного освітнього середовища методи і технології спільного навчання з іншими здобувачами освіти із застосуванням особистісно орієнтовного підходу (Шевчук, 2021).

Отже, хоча в Україні явище безбар'єрності є доволі новим, витоки ідей, що в нього закладені, проглядаються ще зі створення соціальної моделі інвалідності у Великобританії у 1970-1980-х роках. Соціальна модель інвалідності протиставлялась популярній медичній моделі, що дивилась на інвалідність як на фізичне або психічне обмеження, притаманне самій особі, що вимагає лише лікування або реабілітації. З позиції соціальної ж моделі інвалідності, саме непристосованість суспільства до потреб людей з інвалідністю спричиняє для останніх труднощі, а не інвалідність. Безбар'єрність, відповідно, визначається як спосіб організації суспільства, де метою є усунення цих суспільних бар'єрів. Соціальна модель, хоч і має низку переваг, піддавалась критиці стосовно її непрактичності, адже за неї приділяється недостатньо уваги соціальній сконструйованості дискурсу щодо тілесності. Зі зміною у сприйнятті інвалідності виник дискурс щодо про доступності соціальних благ для ширшого кола громадян: маломобільних осіб, людей старшого віку 50+, сімей з дітьми до 6 років, молоді, представників національних меншин та міграційних спільнот, дітей без батьківського піклування та осіб з хронічними захворюваннями. Однак, такі категорії є умовними і динамічними, а створення їхніх вичерпних списків може обмежити ідею безбар'єрності.

Безбар'єрні цінності в освіті виражаються через принципи інклюзивної освіти - підходу до організації навчального процесу, який передбачає створення середовища, де кожен учень, незалежно від його особистих можливостей, включаючи учнів з особливими освітніми потребами, отримує рівні можливості

для навчання та розвитку. В Україні увага передусім спрямована на розвиток інклюзивного навчання у шкільній освіті, тоді як заклади вищої освіти переважно не опікуються тим, чи доступні їхні навчальні послуги для людей з особливими освітніми потребами. Лідером у питанні інклюзивної вищої освіти вважається Відкритий міжнародний університет з розвитку людини “Україна”. Для створення якісного освітнього середовища важливо враховувати як фізичну доступність будівель університету, так і методи адаптації подання навчальних матеріалів, способів виконання робіт для студентів з особливими освітніми потребами та залучення студентів з ООП до студентського життя. Недостатнє фінансування інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах ускладнює можливість отримання та використання таких технічних засобів для студентів з особливими потребами. Також, важливим є постійне навчання викладачів та підвищення їхньої кваліфікації у сфері інклюзивності.

РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ВІДКРИТОГО МІЖНАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ “УКРАЇНА” У ЗАПРОВАДЖЕНІ ПРАКТИК БЕЗБАР’ЄРНОСТІ ТА ЙОГО ЕКСПЕРТНИЙ АНАЛІЗ

2.1 Методологія дослідження досвіду Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" у запровадженні практик безбар’єрності

Епістемологічною рамкою даного дослідження стала інтерпретативна парадигма, адже головна досліджувана концепція - безбар’єрність - тут виражається передусім як певна ідеологія, що інтерпретує бар’єри у суспільстві через їхню соціальну сконструйованість. Ми звертаємось до аналізу досвідів представниць адміністрації та студенток, і саме “суб’єктивне” сприйняття реальності є тим, що прийматиметься за відправну точку і в подальшому аналізуватиметься. Дана робота ставить за мету зібрати якомога різноманітніші думки щодо досліджуваного явища - безбар’єрності у закладах вищої освіти, отже, доцільним є використання якісних методів (Богдан, 2015). Дана робота написана у рамках кейс-стаді, у якому приклад одного університету з запровадженими технологіями інклюзивного навчання покликаний допомогти краще зрозуміти як подібні практики можуть бути практично застосовані. Саме якісні дані дадуть нам змогу при подальшому аналізі детально висвітлювати різноманітні процеси, які створюють соціальну реальність (Berg, 2004) у сфері безбар’єрності у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна”.

Збір даних відбувався двома методами - за допомогою напівструктурованих інтерв’ю та фокус-групи. Інтерв’ю з експертами дали змогу глибше досягнути все ще доволі нове явище безбар’єрності та розкрити більш глибокі його аспекти у вищій освіті, наприклад, технічні або юридичні питання, соціальні та економічні виміри тощо. Відповідно, експертні інтерв’ю були проведені в проміжках між інтерв’ю з представницями адміністрації і використовувались у подальшому і як основне джерело інформації щодо безбар’єрності на більш глобальному та

узагальненому рівні, і як джерело експертної думки щодо конкретних практик інклюзивного навчання, які впроваджені у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна”. Перше інтерв’ю з експерткою з ГО “Безбар’єрність” було частково використано під час написання гайду для інтерв’ю з представницями адміністрації.

Інтерв’ю були проведені за допомогою платформи “Google Meet” та тривали від 30 до 60 хвилин. Критеріями добору респондентів стали експертність у галузі безбар’єрності та великий стаж роботи. Вибірка формувалась за допомогою методу снігової кулі та доступності. Експертам пропонувалось порекомендувати, до кого ще можна було б звернутись з наявними дослідницькими завданнями. Гайд для інтерв’ю складався з 4 змістовних блоків: “знайомство”, у якому експерт описував основні напрямки своєї діяльності та стаж роботи; “безбар’єрність у закладах вищої освіти”, де експерти окреслювали загальну картину стану ЗВО; “безбар’єрність у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна””, де після ознайомлення з практиками університету “Україна”, отриманих як з публічних джерел, так і від самих представниць адміністрації, висловлювали свої коментарі та оцінку; “напрямки покращення”, де експерти пропонували можливості для подальшого розвитку інклюзивної освіти. Детальніше ознайомитись з гайдом можна у Додатку А. Всі експерти були проінформовані та погодились на запис розмови та на використання їхніх імен, посад у роботі. Отже, було опитано троє експертів протягом 16-25 квітня, нижче наведена таблиця з їхніми характеристиками.

Таблиця 1.1. Характеристики респондентів-експертів

Ім’я	Місце роботи	Стаж
Світлана	ГО “Безбар’єрність”	2 роки
Наталія	ГО “Доступно.UA”	4 роки
Володимир	Компанія з універсального дизайну “ORFO”	8 років

Також були проведені напівструктуровані інтерв'ю з представницями адміністрації Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», які працюють над впровадженням інклюзивного навчання. У самому відділі Центру інклюзивних технологій навчання працює тільки дві людини – психологиня та соціальна працівниця, а начальниця управління з освітньої діяльності є їхньою безпосередньою керівницею. У цих інтерв'ю, які також проходили за допомогою платформи “Google Meet” та тривали 30 – 55 хвилин, була отримана інформація про конкретні заходи, за допомогою яких забезпечується інклюзивне навчання та суб'єктивні погляди представниць адміністрації на ціннісні орієнтири, на яких ґрунтується їхня робота. Гайд складався з 4 змістовних блоків: “знайомство”, у якому респондентки розповідали про свою посаду і стаж на ній; “центр інклюзивних технологій навчання”, де було детальніше обговорено напрямки роботи Центру, його теоретико-методологічні засади та інструменти, якими у ньому користуються; “навчання студентів з ООП”, у якому представниці адміністрації ділились їхнім баченням досвіду навчання студентів з ООП; “зміни та напрямки покращення”, в рамках якого представниці адміністрації ділились спостереженнями щодо змін у практиках університету на планами на майбутнє. Детальніше ознайомитись з гайдом можна у Додатку Б. Інтерв'ю з трьома представницями адміністрації проводились з 17 по 25 квітня. Всі учасниці були проінформовані та погодились на запис та на використання їхніх імен, посад у роботі.

Таблиця 1.2. Характеристики респонденток-представниць адміністрації

Ім'я	Посада	Стаж (на цій посаді)
Ольга	Психологиня	<1 року
Карина	Соціальна працівниця	2 роки
Анастасія	Начальниця управління з освітньої діяльності	>5 років

Крім того, для більш комплексного аналізу також була проведена фокус-група зі студентками Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», які мають інвалідність. Обговорення з самими студентками, на покращення навчального досвіду яких і має бути спрямована система інклюзивного навчання, є особливо важливим у контексті вже зазначеного раніше гасла «Нічого про нас без нас» та в рамках соціальної моделі інвалідності. Фокус-групи як метод опитування був обраний через можливість дізнатись групові норми всередині кола студенток. Перевагою фокус групового обговорення над інтерв'ю є можливість учасниць коментувати слова одна одної, що збагачує інформацію деталями та досвідами (Bloor, 2001). Крім того, саме фокус групи часто використовуються під час дослідження досвіду маргіналізованих груп суспільства, якою є і група людей з інвалідністю.

Під час рекрутингу виникли певні ускладнення. Спочатку планувалось, що студенти ознайомляться з інформацією щодо дослідження, розповсюдженою через представницю адміністрації, та самостійно відгукнуться на заклик взяти участь у обговоренні. Однак, через відсутність охочих, наступним кроком було звернення до самих студенток в соціальних мережах, завдяки чому зрештою вдалось отримати згоду на участь від 5 студенток, використовуючи метод снігової кулі. Через невелику кількість охочих, вдалось провести тільки одну фокус групу. Отже, у фокус-групі взяли участь 5 студенток, критеріями відбору стали навчання в зазначеному університеті та наявність інвалідності. Фокус група проходила онлайн на платформі “Google Meet” задля зручності всіх учасниць, адже дві студентки з групи використовують крісла колісні для пересування та могли б стикнутись з труднощами під час зустрічі офлайн. З міркувань конфіденційності, їхні імена, вік та спеціальність, на якій вони навчаються, не були оприлюднені. Натомість, їхні дані закодовані таким чином, як показано в таблиці нижче.

Таблиця 1.3. Характеристики учасниць фокус групового дослідження

№ респондентки	Рік навчання	Місце навчання
----------------	--------------	----------------

Респондентка 1 (Р.1)	2	Коледж
Респондентка 2 (Р.2)	3	Коледж
Респондентка 3 (Р.3)	3, 2	Коледж, Університет
Респондентка 4 (Р.4)	3, 2	Коледж, Університет
Респондентка 5 (Р.5)	3	Коледж

Гайд для фокус-групи складався з таких самих блоків, як і для представниць адміністрації: “знайомство”; “центр інклюзивних технологій навчання”; “навчання студентів з ООП”; “зміни та напрямки покращення”. Однак, самі питання були сформульовані таким чином, щоб відображати досвід студенток. Детальніше ознайомитись з гайдом для фокус-групи можна у Додатку В. Фокус групове дослідження відбулось останнім у етапі збору даних, 26 квітня. Під час аналізу отриманих даних важливо враховувати, що переважна більшість студенток - учасниць були знайомі між собою до проведення обговорення та товаришували, що могло сприяти більшій колективній солідарності, та, можливо, навіть небажанню висловлювати позицію, що не збігається з позицією більшості.

Всі записи інтерв'ю та фокус-групи були транскрибовані та проаналізовані методом якісного контент-аналізу, відповідно до окреслених у теоретичному підрозділі тем. Транскрипт одного інтерв'ю з експерткою з безбар'єрності знаходиться у Додатку Г.

2.2 Практики забезпечення безбар'єрного освітнього середовища, що втілені у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна»

У Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна” (далі - університет “Україна”) за забезпечення інклюзивного навчання відповідає Центр інклюзивних технологій навчання (далі - Центр), який забезпечує наступні види підтримки для студентів:

- 1) Педагогічна (оптимізація викладання, впровадження сучасних технологій навчання, забезпечення навчально-методичними матеріалами);
- 2) Соціальна (складання соціального портрету абітурієнта та картки потреб, починається від вступу);
- 3) Психологічна (індивідуальні консультації, психологічні тренінги та тести);
- 4) Медико-реабілітаційна (отримання консультацій та рекомендацій);
- 5) Технічна (обладнані робочі місця для студентів з інвалідністю) (Інтерактивний путівник по інклюзивному середовищу).

Таким чином, в університеті “Україна” задекларовані практично всі напрямки підтримки, які рекомендуються у літературі. Власне, саме структурний підрозділ Центру і покликаний забезпечувати студентам з особливими освітніми потребами безперешкодний доступ до отримання освіти. Ціль роботи Центру полягає передусім в тому, щоб забезпечити студентам з особливими освітніми потребами рівні умови та можливості для своєї самореалізації, без “поблажливого” ставлення:

“Тому що основний момент у нас – не жаліти нікого, ні в яких обставинах, а максимально мотивувати до того, щоб людина сама досягала якихось цілей” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності).

“...ми не робимо студентам “знижки” через те, що вони мають ту чи іншу групу інвалідності. Ми просто створюємо умови для того, щоб вони як і всі інші студенти - нормотипові, могли отримати вищу освіту” (Карина, соціальна працівниця).

“... батьки питають, а є якась спрощена система для нашого сина? Ми відразу кажемо - ні, тому що це вищий навчальний заклад, він вчиться на рівні” (Ольга, психологиня).

Отже, неодноразово наголошується на тому, що педагогічна підтримка не полягає у тому, щоб адаптувати навчальний план під студента, а натомість робить єдину для всіх програму доступною завдяки забезпеченню рівних висхідних умов. Такий підхід вважається правильним і серед експертів:

“...рівні умови - це дуже круто. Єдине, що для людей з особливими освітніми потребами просто треба десть підтримка, десть якийсь повтор, десть якісь індивідуальні додаткові заняття і так далі” (Наталія, ГО “Доступно.UA”).

Доступність навчальної програми забезпечується за допомогою складання **додатку до індивідуального плану навчання** ще на етапі вступу в університет, що збігається з проаналізованими в теоретичному розділі рекомендаціями. В додатку зазначається важлива інформація щодо потреб абітурієнта:

“...чи потребують вони додаткового часу на опрацювання літератури, на виконання навчальних завдань, екзаменаційних завдань. Чи потребують вони соціального та психологічного супроводу, десть пунктів 20 всього... При зустрічі вони ці свої пункти прописують самотійно” (Карина, соціальна працівниця).

В подальшому цей додаток використовується як допоміжний ресурс для розробки можливих необхідних пристосувань. Виключенням може стати випадок, коли абітурієнт не розголошує дані щодо своїх особливих освітніх потреб (*“Якщо, наприклад, там, батьки не визнають інвалідність, вони вступають в обхід Центру” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності)*) чи коли абітурієнт пізно звертається до вступної комісії. Про останній випадок розповіла одна зі студенток:

“...так вийшло, що я пізно прийшла вступати, і мені сказали, що не треба це проходити в Центрі інклюзивних технологій. Я могла якийсь екзамен здати” (Р.4)

За загальною ж процедурою, перш за все відбувається **тестування мислиннєвих навичок** студента з особливими освітніми потребами:

“... мені потрібно зрозуміти, чи можуть вони навчатися. Я досліджую, чи має студент абстрактні зв'язки, чи розуміє він взагалі абстрактні зв'язки, на якому він рівні розуміння. Тобто, яке мислення - чи конкретно ситуаційне, чи абстрактне..., досліджуємо пам'ять..., творчу увагу” (Ольга, психологиня).

Такі тексти проходять тільки студенти з особливими освітніми потребами. У літературі ми не знаходимо конкретних рекомендацій щодо цієї процедури, однак в університеті “Україна” тестування слугує способом відсіювання

абітурієнтів та розробки подальшого плану навчання для тих студентів, які були допущені до навчання. На основі результатів створюються рекомендації щодо того, на якій формі студент має навчатись: денна, заочна чи за індивідуальним графіком та у якому саме закладі - університеті чи коледжі. Цей висновок у подальшому має затвердити директор:

“відповідно до того, що він побачив у висновку, директор бере на себе відповідальність, так скажемо, що вони згодні, щоб у них навчався той чи інший абітурієнт” (Ольга, психологиня).

Що також може бути видозмінено у навчанні студента з особливими освітніми потребами, крім дедлайнів для виконання робіт, це спосіб подачі навчального матеріалу та спосіб, за допомогою якого студент здає роботи. Наприклад, використовуються різноманітні додатки для конвертування файлів в аудіоформат, програми для людей з порушеннями мовлення - все це дозволяє студентами брати участь у навчальному процесі.

“...всі лекції, всі практичні заняття, вони проходять з записом. І вони розміщуються всі на платформі. Також всі лекційні практичні матеріали в нас з презентаціями. Якщо це відеоформат, то обов'язково він іде з субтитрами, навчальний процес супроводжують перекладачі жестової мови” (Карина, соціальна працівниця)

Однак, варто відмітити, що, як і в інших університетах, перекладач жестової мови закріплюється за групою тільки за умови, що у ній вчаться три і більше студента з порушенням слуху:

“...дівчина обрала собі графічний дизайн. А на графічний дизайн зазвичай в нас не йдуть студенти [з порушенням слуху]... Тому для зручності навчання її батьки винаймали окремо для неї перекладача жестової мови” (Карина, соціальна працівниця).

Бачимо, що студенти з ООП забезпечуються багатьма різними методами адаптації навчальних матеріалів зі сторони університету, однак іноді їм доводиться опікуватись цим самотійно. Так, іншою можливою статею витрат для студенток з інвалідністю, зокрема, для тих, хто користується кріслом

колісним, є дорога до університету. І, хоча на момент обговорення всі зі студенток-учасниць навчались онлайн, одна з них мала досвід навчання офлайн, для якого вона з сім'єю мусила самотійно винаймати трансфер:

“...щоб прийти на очне навчання, вчитися, то дійсно це було дуже проблематично... ми з мамою оформили соціальний транспорт, то вона приїжджала, мене забирала” (Р.2)

Незважаючи на те, що сама будівля університету, за словами студенток та представниць адміністрації, є доступною для пересування на кріслі колісному, перешкоди виникають у тому, як туди дістатись.

Таким чином, соціальний супровід студентів заключається в консультації щодо їхніх потреб на етапі вступу в університет для подальшого задоволення цих потреб. Такі освітні заходи є рекомендованими для інклюзивного навчання та були відмічені і експертами як необхідні.

Зазначається, крім того, що ці заходи є доволі гнучкими (*“ми намагаємося підлаштуватися під кожного студента ” (Ольга, психологиня)*) та розглядаються в індивідуальному порядку. Зі слів експертки з безбар'єрності, це - найголовніша зі складових якісного інклюзивного навчання:

“І найголовніше адаптивність, як я сказала. Тобто, коли адаптивність і відкритість. Тому що навіть дві людини з однаковими порушеннями можуть потребувати різної допомоги і підтримки....потрібно навіть ті універсальні рішення за потреби адаптовувати до тої чи іншої людини” (Наталія, ГО «Доступно.UA»).

Самі студентки також відмічали, що викладачі часто з готовністю дослухаються до певних пропозицій по покращенню навчального процесу і вони почувають себе комфортно звертаючись до них за допомогою:

“...мені здається, дуже допомагає, саме от, спілкування з викладачами... те, що ми можемо про щось їх попросити, і вони нам це зроблять, тому що вони розуміють, що це нам комфортно, і це дійсно вау” (Р.2)

“Іноді я можу щось запитати у викладачів, і вони мені з радістю підкажуть. А якщо в мене є проблеми, вони мені навіть не те що підкажуть, вони мені візьмуть і допоможуть” (Р.5)

Ще однією важливою задачею соціальної та психологічної підтримки студентів з особливими освітніми потребами, що проводиться в університеті “Україна” є **профорієнтаційні заходи**, що відбуваються під час вступу. Кожна людина з особливими освітніми потребами (переважно, це люди з інвалідністю) під час вступу проходить консультацію з Центром інклюзивних технологій навчання, на якій за результатами тестів їй надаються рекомендації щодо вибору спеціальності:

“Тобто, мені потрібно зрозуміти, що його [абітурієнта] цікавить, чим би він хотів займатися, чим він зараз займається. Ну, я зазвичай беру тест Клімова, це такий, напевно, найуніверсальніший тест” (Ольга, психологиня).

Цей тест вже за бажання може пройти будь-який абітурієнт, проте саме для студентів з підтвердженим статусом інвалідності він є обов’язковим у процедурі вступу. Рекомендації щодо спеціальності, сформульовані на основі цього тесту та консультації з психологинею, вважаються важливою функцією Центру:

“...одна з основних цінностей – це правильно допомогти людині вибрати професію. Тому що особливо студенти з ментальною інвалідністю,... можуть з ними виникати труднощі” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності).

Ці рекомендації не мають примусовий характер, та слово самого студента грає важливу роль. Однак, за словами представниць адміністрації, часто виникають протиріччя саме з батьками абітурієнта:

“Якщо ми, наприклад, на вході вважаємо, що ось... Ну, людині треба, там, сюди, це підтверджено методиками, все. Батьки пручаються...” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності).

“Я кажу, блін, він [абітурієнт] так любить то-то-то, це так класно. А мама з татом сидять і кажуть, ну ні, ми перекладачі. Тому він теж нехай йде на

перекладача. А ти розумієш, що у дитини, там, є зовсім інші нахили” (Ольга, психологиня).

Дві студентки на обговоренні зазначили, що від час вступу їх особисто заохочували піти не на ту спеціальність, на яку вони планували, проте їм вдалось відстояти своє рішення, про що вони не жалкують:

“...це зі слів моєї мами, якщо не помиляюсь. Але у неї декілька разів перепитували, чи я точно не на комп'ютерні технології іду” (Р.2).

“Вони не хотіли, щоб я вступала на [назва спеціальності]. Вони мені говорили, типу, йди на бібліотечну справу. А мені не хотілося туди йти, я свою думку зробила, щоб піти на [назва спеціальності]. І я не пожаліла, мені дуже сподобалась ця спеціальність” (Р.4).

Отже, у процесі профорієнтаційних заходів може бути присутній деякий патерналізм з боку університету. Крім того, знаючи, що, згідно інтерв'ю 2022 року: “Студенти із затримкою психічного й інтелектуального розвитку найчастіше вступають на факультет «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»” (Шокан, 2022), можна припустити, що для рекомендації Респондентці 3 послуговувались певними стереотипами. На противагу цьому, представниці адміністрації зазначали, що їхні підходи є індивідуальними, і вони передусім бачать студента з ООП як особистість, а не крізь призму можливого діагнозу:

“...я більше зорієнтована на саму особистість, на самого студента, і не зорієнтована, так скажемо, на саму нозологію. Для мене це... Для мене це певна особливість людини, тобто тільки так” (Ольга, психологиня).

Прикладом же коли медичним діагнозом послуговувались для рекомендації спеціальності є наступний випадок:

“...тоді якраз наклалася історія з ковідом. З онлайн. Тато [студента з аутизмом] спочатку сказав, що як би ми не зможемо в онлайні, “Бо це на мене навантажувало”. І тоді я переконала перейти на туризм. Чого на туризм? Тому що в мене є пара знайомих з аутизмом, які класно вивчили екскурсії. І вони прямо з такою родзинкою їх ведуть, і на них там черги стоять, щоб піти послухати

саме, як вони проводять” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності).

Таке протиріччя може бути показником не повного дотримання цінностей безбар'єрності, за якими безперешкодний доступ до різних сфер життєдіяльності має бути наданий всім категоріям суспільства, а статус інвалідності чи особи з ООП не має впливати на сприйняття людини як незалежної особистості.

Загалом, **самостійність і незалежність** є одними з найбільш пріоритетних цінностей у безбар'єрній вищій освіті:

“Доступність і безбар'єрність - це коли людина може мати можливість вибору... Дуже важливо зробити так, щоб людина відчувала себе такою ж самою, як інші, відчувала якусь певну самостійність” (Світлана, ГО “Безбар'єрність”).

“Суспільство має наснажувати людей щоб вони були незалежними і самодостатніми”(Володимир, “ORFO”).

Це підтверджують і в університеті “Україна”, зазначаючи, що вони у своїй роботі Центру інклюзивних технологій навчання прагнуть до самостійності студентів:

“перше [з цінностей Центру] – це незалежне життя” (Анастасія, начальниця управління з освітньої діяльності).

“У нас всі студенти самостійні. Тобто, або мають якісь пристрої, які їм допомагають, відповідно. Або самостійно це все беруть. Тобто, немає такого, що аж прям все-все-все погано. Або буває так, що іноді одногрупники там якось допомагають. Або... викладачі знають якусь певну особливість” (Ольга, психологиня).

Самі студентки відгукувались дуже позитивно щодо своїх вражень від навчання в університеті “Україна”, вони неодноразово зазначали, що почуваються нарівні з іншими студентами та відчують, що університет робить достатньо для того, аби вони могли самостійно опановувати навчальний план. Особливо ця самостійність відчувалась, коли деякі зі студенток навчались офлайн:

“...можу ще особисто для себе сказати, що очне навчання мені дало якусь власну самостійність... Я пам'ятаю, що мене викликали до дошки... і мені дали там

писати крейдою. І той факт, що мене, як усіх, викликали до дошки відповідати. Ну, це класно. ...я, по факту на рівні з усіма, і це дуже класне відчуття.” (Р.2).
“мені дуже сподобався той факт, що я самотійно можу ходити у коледж” (Р.5).

Крім того, як зазначалось в теоретичному розділі, надзвичайно важливим для студентів з особливими освітніми потребами є відчуття належності до суспільної групи, **соціалізації**. І саме в університеті “Україна” деякі зі студенток, які брали участь в обговоренні, відчули прийняття від колективу:

“Я знаю, що людей з синдромом Дауна часто не сприймає суспільство. Коли я прийшла до школи, мене мій однокласник обізвав “Дауном”... А коли я прийшла в коледж, мене прийняло суспільство. Я якби змогла адаптуватися... у це коло спілкування. Тепер я знаю, що у мене є люди, які підтримують мене” (Р.5).

“...для мене коледж став місцем соціалізації. Тому що вся моя взаємодія, ну, що коли я була підлітком, що зараз, вона відбувається в інтернеті. Ось це от відчуття компанії, навіть, те, що ти просто ходиш сюди-сюди, там, щось від когось чуєш, ну, мені було приємно і цікаво” (Р.2).

“...ми всі різні, але ми всі як одні, як одна сім'я” (Р.1).

Представниці адміністрації наголошують, що така соціалізація є дуже важливим фактором навчання для студентів з особливими освітніми потребами, і часто навіть дещо важливішим, ніж тримання безпосередньо знань. В такому випадку їм іноді навіть доводиться відмовляти абітурієнтам у вступі:

“...вони [деякі студенти з особливими освітніми потребами, які не мають навичок соціалізації], в принципі, звертаються до нас не за отриманням освіти, а за отриманням соціалізації. Тому в деяких випадках приходится відмовляти, тому що ми не спец. заклад, а заклад вищої освіти і саме займатися соціалізацією ми не можемо, для цього є ресурсні центри” (Карина, соціальна працівниця).

Серед заходів соціалізації, яких студенткам не вистачає, вони називали доступність позакласних активностей. Багато з них відбуваються офлайн, через що маломобільні студентки мають труднощі з дорогою:

“було б дуже класно, якби і дозволя ще було більш таким, інклюзивним. Тобто, ось така студентська активність теж. Ну, щоб трішки більше було в онлайні, тому що... є заходи, в яких мені б хотілося теж брати участь. [Хоча] Мені більше подобається офлайн, і онлайн це тільки тому, що я не усюди можу дійти” (Р.2).

“було дуже круто і класно, якби ми усі [назва спеціальності], якби не було війни, пішли б кудись на піхнік” (Р.5).

Що ж до **теоретичних підходів** до інклюзивного навчання, наразі серед представниць адміністрації спостерігається незгодженість в їхньому розумінні. Дві представниці погодилися з твердженням, що вони послуговуються інтегрованим освітнім підходом:

“Інтегроване, так. [За нього] Програми для кожного студента не переписують, тому що вона є базовою для всіх” (Карина, соціальна працівниця).

“Так, [інтегроване]. Дивіться, у нас не підлаштовується... я трішки не сильно вже в таких моментах, це трішки не до мене” (Ольга, психологиня).

Однак, це не узгоджується з численними заходами, які впроваджені для забезпечення персоналізованого навчального процесу для студентів з особливими освітніми потребами, які були описані вище. Тобто, освітній підхід університету “Україна” має ознаки інклюзивного за визначення. Керівниця ж управління з освітньої діяльності зазначила, що інформація щодо інтегрованого освітнього підходу, розміщена на їхньому сайті - застаріла:

“Це “інтегроване” - це старе слово, старий підхід, і на сайті в нас просто дуже важка там система і дуже багато сторінок” (Анастасія, керівниця управління з освітньої діяльності).

Вона пояснила, що бачить сучасний підхід Центру як “межу між інтеграцією і інклюзією”, адже для забезпечення повністю інклюзивного середовища ще необхідно запровадити багато змін, передусім, у баченні особливих освітніх потреб:

“Зараз я не можу сказати, що це тотальна інклюзія. Це не інклюзія, бо інклюзія це коли ми всі перестанемо взагалі звертати увагу, дійдемо до такого рівня

розвитку суспільства, коли можна перестати звертати увагу на будь-які особливості людей... Є у нас купа ще чого треба зробити... Я не бачу ніде інклюзії. В школі теж не бачу зараз. Тобто називається, так, інклюзія, але це все одно ще перехід” (Анастасія, керівниця управління з освітньої діяльності).

З думкою про повністю інклюзивний і безбар’єрний простір як про певну мету, до якої ми ідемо, погоджуються і експерти:

“...ідеального немає, так, і шлях до ідеального, він дуже довгий, і безбар’єрність, як наша така спільна мета, вона, колись ми до неї прийдемо” (Світлана, ГО “Безбар’єрність”).

Отже, якщо припустити, що Центр інклюзивних технологій навчання у своїх практиках прагне до інклюзивного підходу, то за стандартами обов’язковою вимогою є **доступність фізичного простору**:

“Воно все банально впирається в сходи, і тоді вже ніякі права на освіту реалізованими не будуть” (Володимир, “ORFO”).

“...перший критерій – це, власне, фізична доступність. За потреби безперешкодний доступ, за можливості ліфти мають бути обов’язково всередині, самі приміщення обладнані так, щоб людині було зручно користуватися ними” (Світлана, ГО “Безбар’єрність”).

В університеті “Україна” будівлі обладнані багатьма з цих речей:

“...є в ліфті озвучка спеціально для незрячих. У нас ліфти і двері спеціально настільки розкриваються, щоб людина на кріслі колісному могла заїхати в ліфт. Тобто, побудовано сам корпус так, щоб без бар’єрів” (Ольга, психологиня).

Самі студентки, зокрема ті з них, хто користуються кріслом колісним, також підтвердили, що не мають проблем із пересування по самому навчальному закладу. Вони зазначали, що ця доступність простору була для них особливо приємною через можливість самотійно пересуватись:

“Наші аудиторії були на п'ятому поверсі. І я пам'ятаю, як я просто виходила, і спускалась на перший поверх, гуляла там потім на поверсі, піднімалася згодом на п'ятий поверх. І наскільки я відчувала себе класно від того, що я самотійно це можу робити. І це при цьому буде без контролю, наприклад, тієї ж мами, і

так далі... Те, що дзеркальце, яке у вбиральні - воно було на мій зріст. І я така, "очманіти, я бачу себе у весь зріст?" ... мене просто перехоплюють емоції, тому що для мене це як така ознака внутрішнього дорослішання" (Р.2).

"...я пересуваюсь на кріслі колісним, але плюси в тому, що там є ліфти. І я змогла собі без питань перейти туди, куди мені треба... можна спокійно рухатися. Мене все влаштовує" (Р.1).

"...мені важко і по зору, тому що я погано бачу. [Але] є такі викладачі, які йдуть на зустріч" (Р.3)

Дійсно, хоч студентки і згадували, що, наприклад, у їдальню вони не могли потрапити через сходи, в основному в самому навчальному закладі пересування не викликало проблем. Однак, як вже зазначалось, саме дорога до закладу є набагато менш доступною, і тому вони змушені часто залишатись вдома і навчатись дистанційно. Таким чином, простір університету "Україна" підпадає під принципи доступності для людей, що пересуваються на кріслі колісному, однак студенти з порушенням зору можуть бути вимушені покладатись на допомогу від окремих вчителів, що скоріше відповідає принципам інтеграції, ніж інклюзії. Також варто врахувати, що у фокус-групі серед студенток не було людей з порушеннями слуху, тому адаптованість простору для їхніх потреб може бути проаналізована тільки зі слів співробітниць Центру.

Наступним кроком у забезпеченні безбар'єрного простору є наявність різноманітних **освітніх заходів** для викладачів та студентів щодо основ комунікації:

"Це дуже важливо. Те, як викладачі,...склад, як вони формують завдання, як вони розуміють, що людина може їх виконати чи не може... Про коректну комунікацію, про правильну взаємодію, про гідність і повагу" (Світлана, ГО "Безбар'єрність").

В університеті "Україна" проходять постійні заходи підвищення кваліфікації для викладачів, зокрема, і для тих, хто є співробітниками Центру:

"Ось ми ще недавно проходили навчання, я також, як викладач, незважаючи на те, що я психолог, я проходила це навчання, ...тому що там є якісь аспекти, які

я маю зрозуміти для себе, тому що я, як психолог, я не можу всього знати” (Ольга, психологиня).

Для студентів також проходять заходи, на яких їх вчать правильній комунікації з однокурсниками з особливими освітніми потребами та розповідають про негативні наслідки булінгу:

“Ми на початку вересня проводимо від центру “Урок толерантності”, де ми розповідаємо про всі нозології, як спілкуватись” (Карина, соціальна працівниця).

“У нас тут навіть бувають якісь лекції чи тренінги на толерантність... Тому ми звертаємо увагу і на булінг, і кібербулінг, щоб цього не відбувалося” (Ольга, психологиня).

Досвід навчання студентів з інвалідністю був обраний для детального дослідження через критичність наявності безбар’єрних практик для них. Однак, в університеті “Україна” людьми з особливими освітніми потребами вважаються не тільки люди з інвалідністю, і інші категорії студентів також послуговуються заходами підтримки Центру. Можливість адаптації навчального процесу для людей з особливими освітніми потребами, що не мають інвалідності, є важливою цінністю безбар’єрності - доступу для всіх. За цих умов адаптаційні заходи є тимчасовими і поновлюються або скасовуються залежно від нагальних потреб студента після консультацій:

“Це можуть бути і військовослужбовці, і внутрішньопереміщені особи, люди третього віку. Це можуть бути студенти-іноземці. Це можуть бути студенти без нозології, але які внаслідок хвороби великий термін пропустили навчання... Для них на постійній основі не роблять додаток, але вони отримують його на півроку або на рік” (Карина, соціальна працівниця).

Хоч університет “Україна” і зараз є практично лідером з практик інклюзивного навчання, є деякі аспекти, над покращенням яких Центр планує працювати в майбутньому. І найголовнішим серед них є повернення **асистентів**, які б супроводжували студентів з особливими освітніми потребами на етапі їхньої адаптації. Асистенти є особливо корисними для студентів з ментальною інвалідністю, адже вони можуть потребувати більшої допомоги для адаптації:

“Дуже великий запит. Особливо, якщо діти вчилися або в онлайн школах, або на сімейному навчанні, то їм дуже це потрібно. Ну, при тому всім, крім ментальної інвалідності, потрібен короткий термін. Ну, десть там три місяці. Три місяці з головою - вони повністю входять адекватно в освітнє середовище, розуміють, що від них вимагається, розуміють, де що знаходиться, як вчитися на платформі, як взаємодіяти з одногрупниками... З ментальною - десть рік треба” (Анастасія, керівниця управління з освітньої діяльності).

Раніше в університеті були присутні асистенти, але зараз у зв'язку з війною і нестачею фінансування, цей захід довелось відмінити. Експерти з безбар'єрності також зазначали важливість асистування людям з особливими освітніми потребами:

“...дуже важливо, щоб був оцей ресурс людський насамперед. Щоб була людина, яка могла це асистувати. Допомогати, контролювати і запитувати в людини, як їй навчається” (Наталія, ГО “Доступно.UA”).

Для візуалізації отриманих даних нижче наведена схема основних практик навчання для людей з особливими освітніми потребами в рамках безбар'єрного освітнього середовища в університеті “Україна”, що були висвітлені в інтерв'ю з представницями адміністрації та фокус груповому обговоренні зі студентками на основі виділених в попередньому розділі категорій.

Рис. 2.1 Практики навчання людей з ООП в університеті “Україна”

Отже, Центр інклюзивних технологій навчання є структурним підрозділом університету “Україна”, що надає різноманітні форми супроводу студентів з особливими освітніми потребами, зокрема педагогічну, соціальну, психологічну, медико-реабілітаційну та технічну. Метою Центру є забезпечення рівних можливостей для самореалізації учнів з особливими освітніми потребами завдяки створенню рівних умов для навчання, надання доступу до вищої освіти без адаптації навчальної програми для окремих студентів. Такий підхід підтримується експертами в цій галузі.

Також експерти наголошують на важливості доступних освітніх програм, що в університеті “Україна” досягається шляхом розробки індивідуальних планів

навчання на етапі вступу до університету з урахуванням конкретних потреб кожного студента. В рамках цієї процедури додатково проводиться тестування когнітивних навичок студентів з особливими освітніми потребами для визначення найбільш підходящої форми навчання. Для забезпечення безбар'єрного доступу до освіти існують допоміжні технології, такі, як конвертація файлів у аудіоформат або використання послуг перекладачів на жестову мову.

Певною особливістю програми інклюзивного навчання університету “Україна” є профорієнтаційні послуги під час вступу, які високо цінуються співробітницями Центру. Деякі студентки зазначили, що в рамках надання цих послуг їх заохочували піти не на ту спеціальність, на яку вони першочергово планували. Як експерти, так і представниці адміністрації та самі студентки підкреслюють важливість соціалізації в рамках навчання.

Також наголошується на необхідності фізичної доступності університетських приміщень, щоб маломобільні студенти могли безперешкодно пересуватися кампусом. Університет “Україна” зміг вибудувати доволі доступне середовище у своїх будівлях, однак дорога до нього може бути проблематичною.

Крім того, експерти та співробітниці Центру наголошують на важливості розвитку комунікативних навичок і толерантності серед викладачів та студентів, а також запобігання булінгу та кібербулінгу. Викладачі університету “Україна” проходять навчання для створення інклюзивного та сприятливого навчального середовища для всіх студентів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб. Для студентів подібні заходи також організовуються. Найважливішим напрямком для подальшого розвитку було названо повернення практики асистентів для супроводу студентів з особливими освітніми потребами, корисність яких підтвердили і експерти.

ВИСНОВКИ

У роботі узагальнено, що витoki теорії безбар'єрності зародились всередині студій інвалідності під час переходу суспільства від вживання медичної моделі для розуміння інвалідності, що розглядає останню виключно в розрізі діагнозу та порушення, до соціальної. Соціальна модель інвалідності, зароджена в Великобританії у 1970-1980-х роках, розглядає інвалідність як наслідок суспільних бар'єрів, а не особистих обмежень. Безбар'єрність, відповідно, спрямована на усунення цих суспільно вибудуваних перешкод. Безбар'єрність спрямована на комфорт всіх членів суспільства, хоча люди з інвалідністю і є у фокусі уваги через критичність доступних рішень для них.

Визначено, що в освіті принципи безбар'єрності виражаються через інклюзивний підхід, який забезпечує рівні можливості для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Рівність у можливостях забезпечується шляхом певних пристосувань навчального процесу до потреб якомога більш різноманітних груп. У світі лідерами з безбар'єрних практик в освіті вважаються Велика Британія та Німеччина. В Україні наразі прослідковується акцентування уваги на розвитку інклюзивної шкільної освіти, але у вищих навчальних закладах увага до цього питання цього питання обмежена, а вже наявні держані норми не виконуються у повній мірі.

З'ясовано, що для забезпечення доступу до вищої освіти для людей з особливими освітніми потребами рекомендоване запровадження наступних заходів: фізична доступність будівель та приміщень, методи адаптації подання навчальних матеріалів, способів виконання робіт та залучення студентів з особливими освітніми потребами до студентського життя.

У відкритому міжнародному університеті розвитку людини "Україна" ключовим органом підтримки студентів з особливими освітніми потребами є Центр інклюзивних технологій навчання, що працює за наступними напрямками: педагогічним, соціальним, психологічним, медико-реабілітаційним та технічним. Він надає цей широкий спектр послуг, щоб забезпечити рівні можливості для навчання та розвитку для всіх без зменшення академічних вимог

до студентів з особливими освітніми потребами. Такий підхід підтримується експертами в цій галузі.

Важливим для забезпечення безбар'єрного, інклюзивного освітнього простору є адаптація навчального процесу. Вона забезпечується за допомогою тестування абітурієнта під час вступу - його когнітивних навичок, та складання на основі результатів додатку до навчального плану. У додатку вказується яка підтримка необхідна студентові під час навчання. Іншою особливістю процедури вступу для людей з особливими освітніми потребами є проходження тесту на профорієнтацію, на основі якого формуються рекомендації щодо вибору спеціальності. З досвіду студенток з особливими освітніми потребами, в університеті "Україна" можуть переконувати змінити спеціальність, іноді керуючись діагнозом студента.

Експерти, адміністрація та студенти університету "Україна" підкреслюють важливість соціалізації, а отже, фізичної доступності кампусу для маломобільних студентів. Університет переважно забезпечує доступність своїх будівель для студентів, що пересуваються на кріслах колісних, проте виникають проблеми з подоланням шляху до них. В університеті "Україна" визнають підтверджену експертами важливість розвивати комунікативні навички та толерантність серед викладачів і студентів, уникати булінгу та кібербулінгу.

Результати цього дослідження кейсу Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" дають змогу в подальшому продовжити роботу над аналізом практик безбар'єрності у закладах вищої освіти. Можливі напрямки подальших досліджень включають розробку детальних порад для закладів вищої освіти у запровадженні безбар'єрних практик на основі отриманих даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Азін, В. О., Грибальський, Я. В., Байда, Л. Ю., & Красюкова-Еннс, О. В. (2013). Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. за заг. ред. Байди ЛЮ, Красюкової-Еннс ОВ–К.
- Аріщенко, А. (2018). Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, (5), 381-389.
- Богдан, О. (2015). Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених. Дух і Літера. Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна". (б.д.). Публічна інформація. https://uu.edu.ua/publiczna_informaciya
- Давиденко, Г. (2018). Соціально-педагогічна робота зі студентами з особливими освітніми потребами у навчально-виховних підрозділах університету «Україна». Витоки педагогічної майстерності, (22), 73-81.
- Давиденко, Г. В. (2015). Український інклюзивний ландшафт та місце Університету «Україна» у ньому. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ, 121.
- Державна служба статистики України. (2020). Заклади вищої освіти. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html
- Державна служба статистики України. (2020). Соціальний захист населення України в 2019 році: стат. збірник. Київ: ДП" Держаналітінформ.
- Досягнення і виклики дошкільної, загальної середньої, позашкільної та інклюзивної освіти у 2020-2022 роках. (2022). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/news/dosyagnennya-i-vikliki-doshkilnoyi-zagalnoyi-serednoyi-pozashkilnoyi-ta-inklyuzivnoyi-osviti-u-2020-2022-rokah>
- Замша, А. В., Мороз, І. В., & Федоренко, О. Ф. (2016). Специфіка забезпечення доступності освітнього простору вищого навчального закладу для студентів із порушеннями слуху. Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 2(70), 131-135.

Зубченко, С. О., Каплан, Ю. Б., & Тищенко, Ю. А. (2020). Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналіт. доп. Київ: НІСД.

Зуєва, А. (2023). Соціальна безбар'єрність в умовах освітнього середовища.

Інвалідність. (2021). Без бар'єрів. <https://bf.in.ua/components/invalidnist/>

Київський міжнародний інститут соціології. (2020). Думки, погляди та ставлення українців щодо безбар'єрності та інклюзії в суспільстві.

[https://drive.google.com/file/d/1cEs2N4-](https://drive.google.com/file/d/1cEs2N4-2geyOZHDX6xoRqH1RayNSPxab/view?pli=1)

[2geyOZHDX6xoRqH1RayNSPxab/view?pli=1](https://drive.google.com/file/d/1cEs2N4-2geyOZHDX6xoRqH1RayNSPxab/view?pli=1)

Козуля, В. М., & Скиба, Ю. А. (2020). SWOT-аналіз інклюзивного освітнього середовища вітчизняних університетів.

Костенко, К. О. (2020). Фізична доступність громадських будівель та споруд для людей, які використовують крісла колісні.

Купрєєва, О. І. (2021). Психологічні основи самореалізації студентів в інтегрованому освітньому середовищі.

Л. Главацька, Н. М. Горішна, Г. І. Слосанська та ін. (2022) Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. ФОП Осадца Ю. В., 326

Лопушинський, І. П., & Слободян, Л. Я. (2023). БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ДЕРЖАВНА ІДЕОЛОГІЯ Й ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН.

Мартинчук, О. В., & Скрипник, Т. В. (2020). Потреба у концептуалізації понять інклюзивної освіти в Україні як виклик сьогодення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць, 16 (Том 1), 186-197.

Марценюк, М. О. (2022). Моделі супроводу навчання студентів з інвалідністю.

Міністерство відновлення та розвитку громад, територій та інфраструктури України.

URL:

<https://mtu.gov.ua/files/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%2012.02.24.pdf>

Міністерство внутрішніх справ України. (2023). Уряд затвердив новий план створення безбар'єрного простору в Україні на наступні два роки. <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-novyi-plan-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini-na-nastupni-dva-roky>

Міністерство освіти і науки України (2022). Досягнення і виклики дошкільної, загальної середньої, позашкільної та інклюзивної освіти у 2020-2022 роках. <https://mon.gov.ua/ua/news/dosyagnennya-i-vikliki-doshkilnoyi-zagalnoyi-serednoyi-pozashkilnoyi-ta-inklyuzivnoyi-osviti-u-2020-2022-rokah>

Міністерство освіти і науки України (2024). МОН пропонує для громадського обговорення проєкт Дорожньої карти розвитку професійної (професійно-технічної) освіти для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення на період до 2030 року. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-dorozhnoyi-karti-rozvitku-profesijnoyi-profesijnotehnichnoyi-osviti-dlya-osib-z-invalidnistyu-ta-inshih-malomobilnih-grup-naselennya-na-period-do-2030-roku>

Міністерство освіти і науки України. (2024). Центри підтримки студентів: крок до інклюзивної вищої освіти в Україні. <https://mon.gov.ua/ua/news/centri-pidtrimki-studentiv-krok-do-inklyuzivnoyi-vishoyi-osviti-v-ukrayini>

Мойса, Б. (2020). Права людей з інвалідністю в Україні: Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського опитування “Думки і погляди населення України” (Омнібус) у вересні 2020 року. Київський Міжнародний Інститут Соціології. <https://cutt.ly/mwWWtN6h>

Оксамитна, С., Виноградов, О., Малиш, Л., & Марценюк, Т. (2010). Молодь України: від освіти до праці.

Порошенко, М. А. (2019). Інклюзивна освіта.

Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/>

Про вищу освіту, Закон України № 1556-VII (2017) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами, Постанова Кабінету Міністрів України № 765 (2021) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-п#Text>

Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами, Наказ Міністерства освіти і науки України № 414 (2018) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, Постанова Кабінету Міністрів України № 537 (2021) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-п#Text>

Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р (2021) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text>

Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. (2021). Офіційний Вебпортал Парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

Продіус, О. І. (2019). Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. Проблеми системного підходу в економіці, (4), 86-93.

Радченко, Я. (2023, November 29). (Не)доступність київських університетів: як зробити освітній простір безбар'єрним та інклюзивним – Рубрика. Рубрика. https://rubryka.com/article/ne-dostupnist-kyyyivskyh-universytetiv/fbclid=PAAaaPm0tm4Am2CfJNk8XL4c_5TqpOzIXm4zQ59pPaaU1C_lMTWjsedvRvNsY_aem_AWk6L8bcE50u3b75gT6d14HEmz1of65jQWCiS6ZJr5dtTa7KlAAU7u4tF56xRgxRopw

Рейтинг обласних, Київської міської держадміністрацій за ступенем безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг [Прес-реліз]. (2024).

Токарева, У. (2021). Формування безбар'єрного середовища як складова належного врядування. Věda a perspektivy, (1 (1)).

- Універсальний дизайн. (2022). Без Бар'єрів. <https://bf.in.ua/components/universalnyi-dyzajn-2/>
- Франчук, Т. Й., & Миронова, С. П. (2022). Взаємозалежність розвитку інклюзивної освіти та інклюзивного середовища в університеті.
- Чайковський, М. Є. (2010). Досвід впровадження інклюзивного навчання в університеті Україна. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна, (2), 8-11.
- Чайковський, М. Є. (2011). Шляхи впровадження інклюзивного навчання в інтегрованому ВНЗ інклюзивної орієнтації. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна, (3), 34-37.
- Шевчук, Г. Й. (2021). Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ. СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА», 2(3), 151-157.
- Шокан, А. (2022, March 17). Інклюзивна вища освіта в Україні: формальність і реальність. socportal.info. <https://socportal.info/ua/news/yak-realizuiut-inkliuziiu-v-ukrainskikh-universitetakh/>
- Anna Lawson & Angharad E. Beckett (2021) The social and human rights models of disability: towards a complementarity thesis, *The International Journal of Human Rights*, 25:2, 348-379, doi:10.1080/13642987.2020.1783533
- Berg, B. L. (2004). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*
- Bloor, M. (Ed.). (2001). *Focus groups in social research*. Sage.
- Brabazon, T. (2015). *Enabling university: Impairment,(dis) ability and social justice in higher education*. Springer.
- Brisenden, S. (1986). Independent living and the medical model of disability. *Disability, Handicap & Society*, 1(2), 173-178.
- Degener, T. (2017). A New Human Rights Model of Disability. In: Della Fina, V., Cera, R., Palmisano, G. (eds) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-43790-3_2
- Flecha, R., & Flecha, R. (2015). *Successful Educational Actions for Inclusion and Social Cohesion in Europe*.

- Global Social Mobility Index. (2020). World economic forum 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf
- Heyer, K. C. (2015). *Rights enabled: The disability revolution, from the US, to Germany and Japan, to the United Nations*. University of Michigan Press.
- Hughes, B., & Paterson, K. (2006). The social model of disability and the disappearing body: Towards a sociology of impairment. In *Overcoming disabling barriers* (pp. 101-117). Routledge.
- Kruse, A. K., & Oswal, S. K. (2018). Barriers to higher education for students with bipolar disorder: A critical social model perspective. *Social Inclusion*, 6(4), 194-206. [laws/show/635-2019-%D0%BF](https://www.socinclusion.com/laws/show/635-2019-%D0%BF)
- Llewellyn, A.; Hogan, K. (2000). The Use and Abuse of Models of Disability. *Disability & Society*, 15(1), 157–165.
- Nguyen, X. T. (2015). *The journey to inclusion*. Springer.
- OHCHR. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
- Oliver, M., Barnes, C. (2010). Disability studies, disabled people and the struggle for inclusion. *British Journal of Sociology of Education*, 31(5), 547–560. doi:10.1080/01425692.2010.500088
- Pelka, F. (2012). *What Have We Done: An Oral History of the Disability Rights Movement*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Retief, M., & Letšosa, R. (2018). Models of disability: A brief overview. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 74(1).
- Shakespeare, T. (2006). The social model of disability. *The disability studies reader*, 2, 197-204.
- Smart, J. F. (2009). The power of models of disability. *Journal of Rehabilitation*, 75(2), 3.
- Tremain, S. (2006). On the Government of Disability: Foucault, Power, and the Subject of Impairment. *The disability studies reader*, 5, 185-197

Tremain, S. (2017). Foucault and feminist philosophy of disability. University of Michigan Press.

Union of the physically inpared against segregation (1976) Fundamental Principles of Disability. London, UPIAS.

World Health Organisation. (б. д.). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF).

Yaroshenko, O. M., Anisimova, H. V., Koliesnik, T. V., Kaplina, H. A., & Babych, N. O. (2024). National strategy for a barrier-free environment: problems, tolerance and implementation. International social work, 67(1), 226-241.

ДОДАТКИ

Додаток А. Гайд для проведення інтерв'ю з експертом з безбар'єрності

Добрий день, *_ім'я! Дякую, що ви погодились взяти участь у цьому дослідженні. Мене звати Уляна Ванькова, я студентка Києво-Могилянської академії, і у рамках своєї дипломної роботи я проводжу дослідження безбар'єрності у закладах вищої освіти і вирішила звернутись до вас як до експертки. Наше інтерв'ю складене так, щоб тривати приблизно 30-40 хвилин. Чи буде вам комфортно, якщо ваше ім'я та професійний досвід фігуруватиме у представленні результатів дослідження?

_Якщо ні: Тоді я гарантую вам конфіденційність і використовуватиму всю отриману від вас інформацію без зазначення імені та персональних даних.

Чи можу я записати це інтерв'ю на аудіо? Це необхідно для того, щоб коректно проаналізувати отримані дані. Запис розмови буде використаний тільки для аналізу, а доступ до нього матиму лише я. У роботі будуть наведені тільки певні цитати та перефразовані загальні твердження.

_Якщо так: Тоді я починаю запис.

Участь у цьому дослідженні є абсолютно добровільною, тому ви можете припинити його у будь-який момент чи, наприклад, відмовитись відповідати на якісь запитання. Отже, починаймо?

Знайомство

Будь ласка, опишіть вашу діяльність у сфері безбар'єрності (Уточ.: Скільки років ви працюєте з цією темою, ким працюєте зараз, і які проєкти вважаєте найбільш знаковими зі свого досвіду?/Якими зі своїх досягнень у сфері безбар'єрності ви пишаєтесь найбільше?)

Безбар'єрність у закладах вищої освіти

- Будь ласка, сформулюйте основні принципи безбар'єрності у закладах вищої освіти. (Фізична доступність будівель, адаптація навчального плану, тощо) Чи серед цих заходів якісь які б ви б виділили як обов'язкові для забезпечення доступності навчання у ЗВО? (Персональний помічник,

наприклад, супроводжуючий чи перекладач, адаптація навчальних матеріалів)

- Чи правильно я розумію, що інклюзивна освіта спрямована на всіх людей, з особливими освітніми потребами? Чи є якісь ще групи людей, які потребують інклюзивних практик у навчанні, проте на законодавчому рівні не належать до таких, що мають особливі освітні потреби?
- Чи мали ви досвід у своїй практиці (практиці організації) щодо заходів впровадження безбар'єрних практик у закладах вищої освіти?
- Після ознайомлення з літературою щодо інклюзивної освіти у мене склалось враження, що інклюзивності у закладах вищої освіти приділяється набагато менше уваги, ніж інклюзивності у закладах шкільної освіти. Як ви вважаєте, чи це так? (З чим це може бути пов'язано? Як це впливає на доступність навчання у ЗВО?)
- Чи є певна специфіка у впровадженні безбар'єрних практик у ЗВО, порівняно з іншими сферами, наприклад, шкільною освітою чи працевлаштуванням?
- Чи бачите ви зміни у безбар'єрності ЗВО після впровадження Національної стратегії безбар'єрності?

Наступне, про що я б хотіла з вами поговорити - безбар'єрність у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини "Україна". Я досліджую їхню систему інклюзивного навчання та хотіла б почути вашу думку стосовно неї. Підкажіть, будь ласка, чи чули ви про їхню систему інклюзивного навчання або можливо, стикались з нею безпосередньо?

— Якщо ні: Тоді я коротко опишу їхні практики. Там діє Центр інклюзивних технологій навчання, який забезпечує педагогічну, психологічну, медико-реабілітаційну, соціальну та технічну підтримку студентів з особливими освітніми потребами. Технічна підтримка вважається першою ланкою, адже надає студентові технічних навичок для опанування дисципліни. Також присутній супровід навчання, який охоплює процеси підготовки до вступу, процедуру вступу та подальшого навчання у ЗВО. Там діє інтегрований принцип

інклюзивного середовища, тобто, навчальний план не підлаштовується під потреби людини з особливими освітніми потребами. Отже, мої питання до вас наступні. Ви можете уточнювати у мене деталі, необхідні вам для формулювання відповіді.

Якщо так: Розкажіть будь ласка, детальніше про це. (Коли? За яких обставин? Яким був цей досвід - позитивний/негативний?)

- Як ви оцінюєте систему інклюзивного навчання, розроблену в університеті “Україна”? (Чи всі необхідні теми покриті? Чи відповідає система певним стандартам?)
- За якими критеріями можна запевнитись, що ця система дійсно працює для забезпечення доступності студентам з особливими освітніми потребами?

Напрямки покращення

- Як ви вважаєте, чи є якісь безбар’єрні рішення, яких не вистачає у сфері вищої освіти? (Загалом та в університеті “Україна”?)

Завершення

Дуже вам дякую за ваші відповіді і приділений час! На цьому наше інтерв’ю добігає кінця. Підкажіть будь ласка, чи є у вас якісь фінальні ремарки, запитання, уточнення? Вони можуть стосуватись як розглянутих запитань так і дослідження загалом.

Якщо ні: В такому випадку, я зупиняю запис. Ще раз дякую за вашу участь, отримані дані дадуть нам змогу краще зрозуміти сучасну ситуацію з безбар’єрністю в Україні та виділити можливі напрямки її покращень, і, зрештою, сподіваюсь, ініціювати якісь зміни! Бажаю вам наснаги у вашій роботі і бажаю хорошого дня.

Додаток Б. Гайд для проведення інтерв'ю з представницею адміністрації

Добрий день, _*ім'я! Дякую, що ви погодились взяти участь у цьому дослідженні. Мене звати Уляна Ванькова, я студентка Києво-Могилянської академії, і у рамках своєї дипломної роботи я проводжу дослідження безбар'єрності у закладах вищої освіти і вирішила звернутись до вас як до представниці адміністрації Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна” щоб дізнатись більше про вашу систему інклюзивного навчання. Наше інтерв'ю складене так, щоб тривати приблизно 40 хвилин.

Чи буде вам комфортно, якщо ваше ім'я та професійний досвід фігуруватиме у представленні результатів дослідження?

_Якщо ні: Тоді я гарантую вам конфіденційність і використовуватиму всю отриману від вас інформацію без зазначення імені та персональних даних.

Чи можу я записати це інтерв'ю на аудіо? Це необхідно для того, щоб коректно проаналізувати отримані дані. Запис розмови буде використаний тільки для аналізу, а доступ до нього матиму лише я. У роботі будуть наведені тільки певні цитати та перефразовані загальні твердження.

_Якщо так: Тоді я починаю запис.

Участь у цьому дослідженні є абсолютно добровільною, тому ви можете припинити його у будь-який момент чи, наприклад, відмовитись відповідати на якісь запитання. Отже, починаймо?

Знайомство

Розкажіть, будь ласка, про себе - вашу посаду, скільки років ви працюєте на ній та як долучені до інклюзивного навчання.

Центр інклюзивних технологій навчання

- Чи могли б ви детальніше розповісти про те, з якими складовими інклюзивного навчання працюєте саме ви - педагогічна, психологічна, медико-реабілітаційна, соціальна, технічна?
- Розкажіть, будь ласка, про принцип інтегрованого освітнього середовища - які його основні принципи та як він працює у вас в університеті? (Я

правильно розумію, що за неї навчальна програма не підлаштовується під студентів з особливими освітніми потребами?)

- Які інструменти чи методи ви використовуєте для ефективного навчання студентів та студенток з особливими освітніми потребами? (Перекладач на жестову мову, додатки альтернативного спілкування тощо? Чи плануєте впроваджувати якісь нові методи?)

Навчання студентів з ООП

- Для яких саме особливих освітніх потреб підлаштований університет “Україна” - порушення зору, слуху, ментальна та інтелектуальна інвалідності, тощо. (Чи багато студентів з певними особливими освітніми потребами зараз навчається? А як щодо студентів – молодих батьків, студентів - ВПО чи студентів старшого віку – чи можуть вони претендувати на певну адаптацію навчального плану?)
- Яка роль відводиться соціалізації та самостійності студентів та студенток з особливими освітніми потребами?
- Як ви оцінюєте рівень фізичної доступності в університеті “Україна”?

Зміни та напрямки покращення

- Ви вже 25 років займаєтесь інклюзивним навчанням. Чи змінилися ваші підходи та методи за цей час? Як?
- Чи вплинуло введення Національної стратегії безбар’єрності на роботу по впровадженню інклюзивного навчання?
- Який зараз основний фокус для подальшої розробки інклюзивних технологій навчання?

Завершення

Дуже вам дякую за ваші відповіді і приділений час! На цьому наше інтерв’ю добігає кінця. Підкажіть будь ласка, чи є у вас якісь фінальні ремарки, запитання, уточнення? Вони можуть стосуватись як розглянутих запитань так і дослідження загалом.

_Якщо ні: В такому випадку, я зупиняю запис. Ще раз дякую за вашу участь, отримані дані дадуть нам змогу краще зрозуміти сучасну ситуацію з безбар'єрністю в Україні та виділити можливі напрямки її покращень, і, зрештою, сподіваюсь, ініціювати якісь зміни! Бажаю вам наснаги у вашій роботі і бажаю хорошого дня.

Додаток В. Гайд для проведення фокус-групи

Добрий день! Дякую, що ви погодились взяти участь у цьому дослідженні та прийшли сьогодні на фокус-групове обговорення. Мене звати Уляна Ванькова, я студентка Києво-Могилянської академії, і у рамках своєї дипломної роботи я проводжу дослідження безбар'єрності у закладах вищої освіти і вирішила звернутись до вас як до представниці адміністрації Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" щоб дізнатись більше про вашу систему інклюзивного навчання. Наше обговорення складене так, щоб тривати приблизно півтори години. Чи хтось колись брав участь у фокус-групових обговореннях? Хочу зазначити, що фокус-група – не ставить за мету оцінку ваших знань, а виключно отримання від вас інформації про ваш досвід та точку зору. І думки учасниць можуть розходитися, але в цьому і полягає цінність нашого обговорення.

Пропоную обговорити як ми організуємо нашу бесіду. Отже, я задаватиму певне питання або тему, і запрошуватиму вас поділитись своїми думками. Тоді, я попрошу вас піднімати руку щоб було видно у кого є бажання висловитись. Якщо ви захочете щось додати до того, що сказала інша людина, то можете говорити без піднімання руки, просто після неї. Також, якщо кому комфортніше писати відповіді в чат, то це не проблема. Підкажіть будь ласка, чи всім комфортний такий формат, чи можливо, варто щось змінити?

Чи можу я записати це інтерв'ю на відео? Це необхідно для того, щоб коректно проаналізувати отримані дані. Запис розмови буде використаний тільки для аналізу, а доступ до нього матиму лише я. У роботі будуть наведені тільки певні цитати та перефразовані загальні твердження. Також у роботі не буде опубліковано ваших імен, я гарантую вас конфіденційність.

_Якщо так: Тоді я починаю запис.

Участь у цьому дослідженні є абсолютно добровільною, тому ви можете припинити його у будь-який момент чи, наприклад, відмовитись відповідати на якісь запитання. Отже, починаймо?

Знайомство

Пропоную по черзі по списку представитись, назвати своє ім'я, вік, спеціальність. Знову таки, ці дані не будуть опубліковані, а потрібні тільки для аналізу і щоб я могла до вас зараз звертатись.

Центр інклюзивних технологій навчання

Розкажіть, будь ласка, про ваш досвід співпраці з центром інклюзивних технологій навчання при вступі до університету – чи він був, і якщо був, то який і які враження залишилися.

Чи звертались ви до психолога чи інших робітників центру інклюзивних технологій навчання впродовж свого навчання? Якщо так, то яке у вас скалось враження від цього досвіду? (Чи вирішилась ваше питання/проблема?)

Чи мали ви змогу вступити на ту спеціальність, на яку хотіли? Чи задоволені ви своєю спеціальністю зараз?

Як ви вважаєте, чи університет достатньо робить для того, щоб ваше навчання було якомога комфортнішим? Чи хотіли б ви щось змінити?

Навчання студент_ів з ООП

Як вам здається, для яких особливих освітніх потреб або ж нозологій університет підлаштований найкраще, а для яких не настільки добре?

Чи ви відчуваєте, що за допомогою заходів зі сторони університету ви можете комфортно самостійно виконувати всі завдання, які передбаченні навчанням?

Чи відчуваєте ви, що університет докладает максимум зусиль для того, щоб задовольнити ваші потреби?

Напрямки покращення

Чи є у вас пропозиції щодо того, що можна було б змінити у процесі навчання?

Завершення

Дуже вам дякую за ваші відповіді і приділений час! На цьому наше інтерв'ю добігає кінця. Підкажіть будь ласка, чи є у вас якісь фінальні ремарки, запитання, уточнення? Вони можуть стосуватись як розглянутих запитань так і дослідження загалом.

_Якщо ні: В такому випадку, я зупиняю запис. Ще раз дякую за вашу участь, отримані дані дадуть нам змогу краще зрозуміти сучасну ситуацію з безбар'єрністю в Україні та виділити можливі напрямки її покращень, і, зрештою, сподіваюсь, ініціювати якісь зміни! Бажаю вам наснаги у вашому навчанні і бажаю хорошого дня.

Додаток Г. Транскрипт проведеного інтерв'ю з експерткою з безбар'єрності

Ім'я Інтерв'юера – Ванькова Уляна Дмитрівна

Кодове ім'я Експертки – Світлана, ГО “Безбар'єрність”

Дата проведення інтерв'ю – 16.04.2024

Час проведення – 41 хвилина 51 секунда

Інтерв'юер:

[02:24 - 02:32] Отже, запис пішов. Перший наш блок буде присвячений безбар'єрності у закладах вищої освіти.

[02:32 - 02:42] І для початку я б попросила сформулювати основні якісь принципи, які ви закладаєте у безбар'єрність у закладах вищої освіти.

Експерт:

[02:43 - 02:54] Для нас безбар'єрність у вищій освіті, фактично, це про людиноцентричний підхід. Це про те, що має бути універсально і зручно кожному.

[02:54 - 02:59] Це не про якісь особливі потреби або якісь додаткові можливості.

[02:59 - 03:12] Це про те, щоб кожен, незалежно від того, чи зараз він в стані стресу, чи зараз він пересувається на крісі колісному, бо отримав травму, має можливість отримувати освітні послуги. І це, власне, про це.

[03:12 - 03:23] Також це більш про якісь індивідуальні, можливо, одночасно це про універсальні якісь зовсім послуги.

[03:23 - 03:36] І про універсальність їх. Але одночасно це про бачення людини перед собою. Про те, що перед тобою є індивідуум, є якась певна особистість. І про те, що кожен, і розуміння того, що всі ми різні.

[03:36 - 03:45] І тому потрібно навіть ті універсальні рішення за потреби адаптовувати до тої чи іншої людини. Це про безбар'єрність. І саме так ми її закладаємо.

[03:45 - 03:56] Бачачи спочатку людину, бачачи спочатку отримувача освітніх, відповідних послуг, розуміючи, що всі в нас різний бекграунд. Особливо в умовах повномасштабного вторгнення і з тим, що всі ми в стані стресу і так далі.

[03:57 - 04:02] Ось це ми закладаємо основу і далі будуємо освітні послуги фактично.

[04:03 - 04:11] Починаючи від доступності в університеті, закінчуючи тим, як люди викладають і як люди отримують освітню послугу.

[04:11 - 04:20] Це дуже важливо. І це навіть більш важливіше, ніж, наприклад, безперешкодний доступ в університет. Те, як викладачі.

[04:21 - 04:34] Такий педагогічний колектив, склад, як вони формують завдання, як вони розуміють, що людина може їх виконати чи не може. Тому що, наприклад, в мене був просто супер дивний такий конфлікт, коли людині...

[04:34 - 04:45] Це моя особиста історія, коли в мене в групі був хлопець, який не бачить, і йому казали... А, не в мене в групі, я була студентським братом.

[04:45 - 04:53] Людина не бачить, а йому казали, тобі потрібно виконати всі справи, всі завдання, зробити презентацію. Це дуже дивно виходить.

[04:53 - 05:01] От це якраз про якісь індивідуальні підходи і про адаптування освітньої програми до, власне, можливостей будь-яких.

[05:01 - 05:08] І якби в програмі були прописані можливості здавати різного роду в форматах завдань, то такого б не було.

[05:08 - 05:21] Ось тому в освіті ми кладемо безбар'єрність і в тому, що це не лише про доступність будівель, а це і дуже велика частина про, власне, викладання

[05:21 - 05:33] і надання цих послуг. Про коректну комунікацію, про правильну взаємодію, про гідність і повагу. Не про те, що людина з інвалідністю це, не знаю, якась там, дуже часто чується у старших людей,

[05:33 - 05:41] так, на жаль, склалося, що це ніби якась бракована людина, або це людина, якій потрібні тільки пільги або щось такого в форматі.

[05:41 - 05:50] Ми говоримо, що кожна людина це унікальний досвід, ми через цю усе призму розглядаємо, це унікальна експертиза і тому потрібно навіть в освіті,

[05:50 - 05:59] просто зробити, надати можливості, сформувані умови, щоб людина отримувала ці послуги. Ось тому для нас, я так це вкладаю, так каже.

Інтерв'юер:

[05:59 - 06:00] Угу.

[06:02 - 06:12] І чи є, можливо, якийсь список конкретних практичних заходів, які необхідно втілити для того, щоб заклад вищої освіти вважався безбар'єрним?

Експерт:

[06:13 - 06:20] Так, фактично, в нас є стратегія, національна стратегія забезпечення безбар'єрного простору.

[06:20 - 06:27] Це освітня безбар'єрність, це окрема складова, яка прописана, абсолютно всі показники, вимірює критерії.

[06:27 - 06:40] Так, але ми можемо сказати, що ідеального немає, так, і шлях до ідеального, він дуже довгий, і безбар'єрність, як наша така спільна мета, вона, колись ми до неї прийдемо.

[06:40 - 06:49] Але я думаю, що ми тільки зможемо покращувати і покращувати цей шлях. Тому, я б сказала так, перша критерія – це, власне, фізична доступність.

[06:49 - 07:00] Все ж таки, як би я ще не говорила про те, що важлива дуже комунікація, важлива взаємодія, важливо бачити людину перед собою, а не інвалідність.

[07:00 - 07:06] Одночасно дуже важливо зробити так, щоб людина відчувала себе такою ж самою, як інші, відчувала якусь певну самотійність,

[07:06 - 07:18] мала просто можливість потрапити до аудиторії, мала можливість сходити, не знаю, у вбиральню або долучитися до якоїсь дискусії. І це потрібно фізично забезпечити. Тому тут має бути обов'язково пристосування.

[07:18 - 07:30] За потреби безперешкодний доступ, за можливості ліфти мають бути обов'язково всередині, самі приміщення обладнані так, щоб людині було зручно користуватися ним.

[07:30 - 07:38] Це не мають бути... Тут дуже важливо, що навіть зараз я... Я також навчаюся ще в університеті, на магістратурі.

[07:38 - 07:48] І, наприклад, в мене на факультеті дуже незручні аудиторії. Вони просто собі незручні. Тобі незручно сидіти, ти три години просто не можеш там висидіти фізично. Тобі важко.

[07:48 - 08:00] От це також про потреби людини, і це також про безбар'єрність. Якщо людині, яка не має інвалідності, не має ніяких взагалі проблем зі здоров'ям, їй незручно, то це також не окей.

[08:00 - 08:12] Безбар'єрність – це про всіх. І якщо людині незручно, потрібно щось із цим робити. Тому обладнання безперешкодного доступу, обладнання великих гарних проходів, обладнання зручними меблями,

[08:12 - 08:22] меблями, які можуть трансформуватися, які можуть змінюватися, наприклад, столи із різною висотою, для того, щоб людині було зручно, стіл, який не має нічого абсолютно внизу.

[08:22 - 08:32] Тобто це такий типовий вільний простір, коли в тебе є можливість, наприклад, якимось чином використовувати його,

[08:32 - 08:42] як ти забажаєш, не знаю, скластися хоч в позу йога, і це вже буде окей. Ось це про безбар'єрність в вищих закладах, в вищих закладах для всіх осіб.

[08:43 - 08:55] Окрім цього, треба, щоб, звичайно, були адаптовані освітні дії. Освітні програми. І там якраз було важливо, щоб, наприклад, прописані були можливості здавати і заліки,

[08:56 - 09:05] або навіть звичайні практичні в різних форматах, так, як я розповіла. Не тільки в презентації, можливості здавати усно, можливості використовувати додатки, наприклад, які,

[09:05 - 09:16] якщо можливо, ти знаєш, це додатки з альтернативною комунікацією, де людина, яка, наприклад, має ментальні порушення, наприклад, або розлади аутистичного спектру,

[09:16 - 09:28] вона може за допомогою додатку спілкуватися і виражати якісь певні свої емоції. Хоча так вона їх не може зробити. Чому не можна прописати це в освітній програмі? Що можна за потреби використовувати такий додаток.

[09:28 - 09:41] Тоді викладач буде усвідомлений і матиме інструмент комунікації із студентом. І студент буде розуміти, що про нього подумали і подбали. Також третя складова для мене — це, власне, викладачі.

[09:42 - 09:53] Викладачам треба пройти реальне навчання. З питань коректної комунікації і взаємодії. Тому що всі вони говорять: “людина з фізичними обмеженнями, людина з фізичними вадами,

[09:53 - 10:05] людина з особливими потребами”. Чи будь-які інші недолугі терміни, які вже давним-давно віджили, але вони ще вживаються. Я це бачу в своєму університеті, я бачу це в інших університетах, які нас до долучають,

[10:05 - 10:13] щоб ми також з ними говорили, як правильно будувати безбар'єрне середовище. Бо комунікація — це процес, який супроводжує нас повсюди.

[10:13 - 10:26] І це те, з чого починається, в принципі, будь-який вступ людини до університету. Тому це третій такий напрямок фактично, який потрібно робити,

[10:26 - 10:37] щоб в університеті сформувати безбар'єрне середовище. Тобто, як ти бачиш, це не лише фізичне, але і фізичне також відбуває важливу роль.

Інтерв'юер:

[10:39 - 10:52] Дякую. А чи мала ти у своїй практиці, чи, можливо, у практиці організації, якийсь досвід щодо заходів впровадження безбар'єрних практик у закладах вищої освіти?

[10:52 - 10:55] Тобто, чи працювала ти над цим?

Експерт:

[10:55 - 11:05] Так, в нас зараз так виходить. І час від часу із таким запитом звертаються вищі навчальні заклади

[11:05 - 11:16] національного рівня, державні заклади. Це пов'язано з тим, що є закон про вищу освіту. Він оновлений був із форматом інклюзивної освіти, тому їм потрібно було якось реагувати на ці зміни.

[11:16 - 11:22] Але, на жаль, можу констатувати так, що здебільшого всі заходи, [11:22 - 11:33] які ми навіть пропрацьовуємо разом, вони потім не реалізуються самими університетами. Тобто, ми прописуємо план дій, ми прописуємо з ними стратегію,

[11:33 - 11:41] наприклад, інклюзивний університет, називаємо це так, у такому форматі. Ми розробляємо про це, комунікуємо на всіх платформах.

[11:41 - 11:51] Потім роблять якийсь один демонстраційний, не знаю, великий такий умовно-масштабний захід по типу відкриття ліфта або будь-якого іншого формату.

[11:51 - 12:01] І надалі цей план ніяк не реалізується. І це для мене дуже прикро. Одночасно є гарні кейси, коли ми взаємодіємо із закладами приватними,

[12:01 - 12:13] наприклад, як Харківська школа архітектури, які включають уже інклюзивність, доступність і безбар'єрність в свою адженду, свій порядок денний. І це значно швидше рухається.

[12:13 - 12:23] Харківська школа архітектури зараз переїхала, їхня будівля вона є недоступна, вони фактично орієнтують частину зовсім іншого навчального закладу,

[12:23 - 12:32] але вони все одно впроваджують зміни в своїх освітніх програмах. Вони додали, наприклад, повністю блок безбар'єрності в освітній програмі першого року навчання.

[12:33 - 12:42] Вони всі фактично комунікують про те, що це важливо, зрозуміло і потрібно. І також вони намагаються адаптувати свій простір для маломобільних груп населення.

[12:42 - 12:52] Тобто ці кроки видні, вони є, і це не може не радувати. Також зараз ми активно працюємо із КНУБА, з Київським національним університетом будівництва.

[12:53 - 13:06] Також домагаємося якісних змін в усі освітні програми, які навчають, ну не усі, а які архітектурно фактично освіту здобувають студенти.

[13:06 - 13:17] Для того, щоб також вони ще на початку розуміли, що при проєктуванні будь-якого об'єкта або простору потрібно власне вносити уже питання безбар'єрності

[13:17 - 13:24] на порядок вище, ніж там інші якісь питання. Тобто, підкреслюється актуальність цього аспекту.

[13:24 - 13:32] Але одночасно із тим практик такого, щоб от університет облаштував реально

[13:32 - 13:44] доступний вхід або підвищив свою фізичну доступність за останній рік точно немає. Тут є питання війни і так далі, і так далі, але такого немає.

[13:45 - 13:56] Водночас університети, вони намагаються самостійно навіть інколи це зробити. І тут виникає дуже-дуже багато казусів і проблем.

[13:56 - 14:08] Наприклад, вони встановлюють кнопки виклику персоналу. Тут дуже важливий аспект, до речі, не сказала про це. Є Національне агентство з забезпечення якості вищої освіти, яке перевіряє кожну з цих програм.

[14:08 - 14:17] І там є блок про інклюзивність і доступність. І тому університети ще і через це також зобов'язані впроваджувати фактично зміни в цьому напрямку.

[14:17 - 14:29] І через це вони роблять велику кількість таких хибних, фактично запроваджують якісь хибні елементи доступності. Наприклад, як кнопка виклику персоналу. Це не окей.

[14:29 - 14:36] Вони будують пандуси також. Але звичайно вони не нормативні. Вони там, не знаю.

[14:36 - 14:42] Інколи бувало і таке, що розповідають, що перекладають книги шрифтом Брайля.

[14:43 - 14:52] Але такі зміни, вони, як можна сказати, по-перше, вони дуже ситуативні. Вони не системні.

[14:52 - 15:05] І вони лише під якусь певну презентацію. Для того, щоб перекласти книгу будь-яку шрифтом Брайля, потрібно витратити величезну кількість фінансових ресурсів. І дуже часто це є неефективно.

[15:05 - 15:17] Тому що всі не люди, які не бачать, вміють читати шрифт Брайля. І якщо людина втратила зір десь під час свого життя, а не це вроджене порушення, то вона здебільшого не вміє це читати.

[15:17 - 15:27] І краще зробити, наприклад, можливість, щоб всі книги, наприклад, або всі зображення, які використовує людина у своїй презентації, вони дублювалися текстом.

[15:27 - 15:34] І людина змогла читати це скрінрідером і собі в навушники, наприклад, це їй озвучиться і вона це зможе прочитати. Так?

[15:35 - 15:43] То краще зробити такі дії, ніж витратити десятки тисяч гривень на друг шрифтом Брайля, який там не матиме такої потреби.

[15:43 - 15:53] Але університети в Києві, зокрема, це роблять. І це тільки через те, що Міністерство про це пише і зобов'язує підвищувати доступність.

[15:53 - 16:02] А в університеті, в персоналу, можливо, краще сказати, якесь таке хибне уявлення, вони розуміють, що є кнопка виклику, є пандус, є ліфт і є шрифт Брайля.

[16:02 - 16:09] І намагаються з допомогою цього якось підвищити доступність. Але насправді це зовсім не про те. Ось.

Інтерв'юер:

[16:10 - 16:22] Я правильно розумію, що проблема з кнопкою виклику персоналу в тому, що це рішення, яке не впливає на загальну доступність, а таке дуже знатофрагментове?

Експерт:

[16:23 - 16:31] Проблема тут в тому, що доступність і безбар'єрність це коли людина може мати можливість вибору.

[16:31 - 16:43] І може мати можливість самотійно потрапити, наприклад, в будівлю. Якщо вона не може самотійно з допомогою власних можливостей, власних ресурсів зайти в будівлю, це вже не про доступність.

[16:43 - 16:52] І кнопка виклику персоналу – це про порушення гідності. Тобто ти фактично маєш чекати людину, невідомо ще, чи вона прийде, і ця людина має тебе якось підняти, або якось тобі допомогти.

[16:52 - 17:01] І це супер некомфортно. І це, ну, це власне про порушення гідності. Це про не самотійність. І тому кнопка виклику вона не вважається елементом.

[17:01 - 17:13] Це просто вигадали для того, щоб обманути виконання державних відповідних норм, і потім це поширюється. Це дуже погана практика.

Інтерв'юер:

[17:13 - 17:15] Дякую.

[17:15 - 17:28] Я коли от ознайомлювалась саме з літературою щодо інклюзивної освіти, у мене склалось таке стійке враження, що інклюзивність у закладах вищої освіти трохи ігнорується.

[17:29 - 17:39] Ніби особливо порівняно з інклюзивністю інклюзивної освіти. У закладах шкільної освіти, коли говориться про людину з особливими освітніми потребами, зазвичай йде мова саме про дітей, а не про дорослих людей.

[17:40 - 17:47] Чи погоджуєшся ти з тим, що є якась нестача уваги до інклюзивності у закладах саме вищої освіти?

Експерт:

[17:47 - 17:52] Так. Я повністю підтримую цю думку. Особливо в Україні. Так, ми говоримо про український контекст.

[17:53 - 18:01] Бо за кордоном, навпаки, дуже велику роль, скажімо так, мене набагато раніше почали впроваджувати інклюзивність у школах.

[18:01 - 18:11] І тому в них значно раніше, вже довший період часу діє інклюзивна освіта в вищих навчальних закладах. І цей аспект інтегрований фактично в освітній процес.

[18:11 - 18:24] У нас в Україні фактично Марина Порошенко почала впроваджувати інклюзивну освіту в школі. І вже зараз це в 2019 році закон про вищу освіту інклюзивну вже ввів.

[18:24 - 18:36] І зараз в нас виходить так, що після того, як дитина навіть пройшла школу вона вийшла абсолютно прекрасним, чудовим і чудовою школяркою.

[18:37 - 18:46] Після того, як вона закінчує школу, вона вступає в університет, де абсолютно нічого не адаптовано. І де абсолютно ще й не впроваджені ці практики.

[18:47 - 18:59] Коли ми говоримо про інклюзивну освіту в школі, то всі вчителі приходили навчання. І всі вчителі знають, що є асистент-вчителі, що є такі-то інструменти. Вони вже пройшли це. У нас вищої освіти ще такого взагалі немає.

[19:00 - 19:11] І це відбувається на загальнонаціональному, на загальнодержавному рівні. І в принципі вищої освіти цьому не переділяють такого значення.

[19:11 - 19:17] В країнах Європи це навпаки окей, це навпаки значно підвищує імідж університету.

[19:17 - 19:27] Коли в університеті створені соціальні групи, здається я правильно сказала термін, соціальні групи, коли...

[19:34 - 19:45] Типу це як окрема послуга, яка має бути безкоштовна. Там зазвичай працевлаштовано до десяти асистентів-викладачів. Там працевлаштовані психологи.

[19:45 - 19:55] І вони фактично підхоплюючись цього школяра або школярки, які пройшов зі школи, і продовжують з ними працювати в університеті. Одночасно, просто супроводжуючи цей процес.

[19:55 - 20:05] Тому що потрібно пройти адаптацію, потрібно зрозуміти, що як і де. Здається, навіть в нашій найближчій Польщі, в “Марії Кюрі”, це впроваджується. У нас такого немає.

[20:05 - 20:18] Єдине, що щось трошки схоже, хоче пробувати зараз УКУ - католицький університет, але це також про приватність. Про державну форму ми не говоримо, тільки про приватну форму.

[20:18 - 20:27] Там такі всі вважаються. Тільки групи підтримки, які допомагають адаптуватися новим фактично студентам і продовжувати з ними цей час.

[20:30 - 20:39] У нас зараз тут немає цього. Я приділяю увагу, здебільшого в університетах всі люди, можна сказати, студенти з інвалідністю, особливо з ментальними порушеннями,

[20:39 - 20:51] вони просто, як на мене, вони фіктивно проходять фіктивне навчання. Вони зазвичай приходять на індивідуальний план,

[20:51 - 21:03] там якимось чином їм закривають сесію і все. Тому у нас наразі не може бути фактично справді вища форма. Тому що освіта, на мене, ще не на тому рівні, що освіта шкільна і дошкільна,

[21:03 - 21:15] тому що там вже дуже великі гарні процеси розпочалися. Тут ще такого немає. І у нас, непевно, є лише один такий університет. Це університет Україна, який є в Києві.

[21:15 - 21:26] В ньому є більше 80 спеціальностей, в яких люди з інвалідністю, з ментальними, вони можуть отримувати там справді освіту.

[21:27 - 21:39] Це університет здебільшого, лише для індивідуального навчання. Тобто там люди з інвалідністю навчаються не в колі інших студентів, а просто між собою з такими ж самими фактично студентами, які мають порушення.

[21:40 - 21:52] І це погано, бо це така сегрегація фактично і відокремлення. Так само це не про інклюзію фактично, це відокремлення. Але саме в цьому університеті вони мають можливість навчатися за різними спеціальностями.

[21:52 - 22:03] І там вже адаптована повністю вся освітня програма і доступність навчання. Для того, щоб студент отримав ту чи іншу освіту,

[22:04 - 22:16] від права до журналістики, здається, є спеціальності. Тобто можна спокійно отримати освіту. І це така можливість, яка є дуже поодинокую в Україні, на жаль.

[22:17 - 22:27] Здебільшого, кажу, це більш така фіктивна освіта, коли просто вступають, по квоті і так далі. Або викладачі не роблять ніяких взагалі кроків до того, щоб...

[22:28 - 22:37] цей студент або студентка, вони справді здобули знання. Вони просто фізично не готові. Немає загальнонаціональної якоїсь програми підвищення кваліфікації викладачів.

[22:37 - 22:49] І тому як би вони розуміли оцей аспект, як правильно взаємодіяти, як комунікувати. Тому що є люди з дислексією, є люди з РАС, є люди з синдромом Дауна. І це зовсім інші всі типи.

[22:49 - 22:58] І треба правильно знайти, просто знати ці правила взаємодії. Вони доволі прості, але їх не знають, цього не навчають. І тому це проблема сильно.

[22:58 - 23:04] У нас в Україні справді дошкільна і шкільна освіти набагато вищі зараз, на ранг вищі.

Інтерв'юер:

[23:04 - 23:12] Так, так, так. Там всякі якісь посібники я бачила, що якщо вони написані, то вони написані зазвичай для шкіл.

[23:13 - 23:26] І я, власне, щодо університету Україна, я і проводжу таке невеличке дослідження саме їхніх систем інклюзивності.

[23:26 - 23:31] І про це я хочу. Хочу трохи пізніше ще спитати детальніше.

[23:32 - 23:40] А поки хотіла спитати, можливо, є якесь пояснення, з чим може бути пов'язана така нестача уваги?

[23:40 - 23:52] Можливо, дійсно впровадження практик інклюзивного навчання у закладах вищої освіти мають якусь специфіку, наприклад, державної форми університету?

Експерт:

[23:53 - 23:54] Угу.

[23:55 - 24:07] Я думаю, що, ну, перше, це пов'язано з тим, що це почалося в нас нещодавно. В нас ще немає достатньо кількості часу, щоб це пройшло у звичку, і це стало такою суспільною нормою, ще ми до цього не дійшли.

[24:07 - 24:16] І, в принципі, тут дуже важлива роль першої леді, як людина, яка підняла цю проблематику на національний рівень, як людина, яка зробила це державною політикою.

[24:16 - 24:26] І, в принципі, зараз Міністерство освіти, воно напрацьовує велику кількість рекомендацій, воно працює в цьому напрямку, наприклад. Але це той шлях, який нам треба ще пройти.

[24:26 - 24:36] І тут в мене є трошки переживання, тому що зовсім скоро вже випустяться люди, школярі, школярки, які вчаться в школі за цією програмою.

[24:36 - 24:47] І їх, ну, вони будуть очікувати, так, їхні батьки, їхні друзі будуть очікувати на те, що вони так само спокійно можуть навчатися в університеті. Але, на жаль, наразі такого не констатується.

[24:48 - 24:56] От. І я думаю, що тут проблема в тому, що коли це щось таке.

[24:56 - 25:04] Тут школа, це значно менша кількість, ну, значно менша одиниця управління, так якщо це можна сказати.

[25:05 - 25:16] Університет значно більша, тут зовсім інший контингент. Тут ще приїжджають студенти із зовсім різних місць, наприклад, якщо це великий якийсь національний університет.

[25:16 - 25:25] І зміни впроваджувати значно складніше, значно повільніше вони впроваджуються. Це просто потрібно зрозуміти як факт.

[25:25 - 25:32] Але одночасно національні університети, це точно, вони поки що не поставили собі це за мету.

[25:32 - 25:43] Якщо вони ставлять собі за мету підвищувати рейтинги в якихось найкращих рейтингових списках, то вони це роблять. Якщо вони ставлять собі за мету публікації в медіа, вони це також роблять.

[25:43 - 25:53] Але зараз для них це не пріоритет, і це потрібно виправити. Водночас приватні заклади вищої освіти, вони вже це усвідомлюють.

[25:53 - 26:03] Можливо через те, що вимоги навіть до тих послуг, коли ти за них платиш, вони звичайно вищі.

[26:03 - 26:09] Чомусь це наша проблема менталітету, коли ми платимо за щось, то ми вимагаємо вищої якості.

[26:10 - 26:20] Тому можливо через це навіть безбар'єрність в них вже на рівні управління, вже вона в них в голові. І вони вже про це думають.

[26:20 - 26:30] Тому вони зверху роблять такі певні кроки. І якісь накази для того, щоб її розвивати. На національному рівні це все дуже погано.

[26:31 - 26:41] Якщо ми говоримо про київські, наприклад, вищі заклади освіти, то там ще не все так критично.

[26:41 - 26:53] Там, наприклад, є ще студентське самоврядування, яке така група, є певні права навіть студентів. І закриває право, наприклад, на інклюзивну освіту.

[26:53 - 27:03] Але якщо ми подивимось на регіональний рівень, на регіональні навчальні заклади, там картина буде ще гірша, ще складніша.

[27:03 - 27:07] Там зовсім не розуміється, що таке людина, там зовсім не розуміється, що таке студент.

[27:09 - 27:17] І зазвичай ми там бачимо навіть здебільшого порушення якихось прав, ніж людиноцентричне якесь ставлення.

Інтерв'юер:

[27:17 - 27:18] Угу. Угу.

[27:18 - 27:37] І от щодо національної стратегії безбар'єрності також хотіла запитати, чи помітні можливо якісь зрушення саме в сфері закладів вищої освіти після її впровадження?

Експерт:

[27:39 - 27:48] Я б сказала так, що загалом видно зрушення. Загалом зразу видно, наскільки змінюється підхід та відповідальність.

[27:48 - 27:56] Навіть коли їх умовно, як на початку, їх змусили це робити, то зараз вони вже розуміють цю важливість.

[27:56 - 28:08] І це дуже велика фактично перемога національної стратегії, тому що там дуже багато виконавців. Кожен із виконавців звітує щороку, тому це вже непогано.

[28:09 - 28:18] Щодо закладів освіти, тут фактично виконавцем основним є Міністерство освіти. І тут потрібно казати, що вони на Раді безбар'єрності яка була в березні

[28:18 - 28:25] вони презентували свої результати.

[28:25 - 28:37] Вони були в числі найкращих Міністерств, які за найкращими показниками виконали серед заходів реалізації стратегій.

[28:37 - 28:47] Я можу скинути їхню презентацію, можливо, на б хотіла, щоб ти також подивилася, які в них зараз. Вони, здається, виконали 43 заходи.

Інтерв'юер:

[28:47 - 28:47] Угу.

Експерт:

[28:48 - 28:53] Не деталізувалися на Раді повністю яких, але в презентації вони, здається, прописані. Я можу цим подивитися.

Інтерв'юер:

[28:53 - 28:54] Так, я була б дуже вдячна.

Експерт:

[28:58 - 29:10] І заклади освіти, вони фактично вищі навчальні заклади. Майже кожен, як я казала на початку, вони собі це задекларували, як напрямок.

[29:10 - 29:19] Ось, але можна консультувати той факт, що зміни ще не впроваджені. Я б так це назвала.

[29:19 - 29:31] Вони частково вже впроваджуються в контексті того, що, справді, якщо, наприклад, відбуваються якісь капітальні ремонти, так, то вони вже відбуваються із підтриманням усіх норм.

[29:31 - 29:41] Але на такому загальнонаціональному рівні, щоб там всі університети зробили собі доступний вхід і обладнали ліфтами, то такого немає. Зовсім.

[29:41 - 29:50] І от це, напевно, найбільш складний процес, так. Тому що в школах це вже все гаразд.

[29:50 - 29:55] І школи дуже важливо через те, що це заклади, які утримуються місцевими бюджетами.

[29:56 - 30:05] І в них є можливість обладнати, наприклад, там, пандусами або додатковими якимись засобами, щоб, наприклад, підіймати людей, подолати перешкоди.

[30:05 - 30:15] То в університетах підпорядковуються Міністерству освіти. І Міністерство не має таких можливостей, коштів і, взагалі, ресурсів і навіть права такого - видавати кошти.

[30:15 - 30:28] А самі університети також зараз не в найкращій своїй фазі. Багато студентів виїхали за кордон, тому вони також не можуть виконувати... Вони просто неспроможні, як у мене, виконувати таку важливу роль.

[30:28 - 30:39] Тому це має бути більш якась така державна програма, яка буде, наприклад, не лише про самі університети, наприклад, будівлі, а і про кампуси університетів.

[30:39 - 30:49] І про те, щоб влаштувати простір, де люди, студенти проводять спільні заняття, відпочивають, навчаються, живуть, також доступні, зручними.

[30:49 - 30:57] Бо, наприклад, у Шевченка є пільга на заселення. Якщо ти людина з інвалідністю, то тебе, звичайно, мають поселити.

[30:57 - 31:08] Але, здебільшого, всі гуртожитки, які знаходяться в кампусі на Виставковому Центрі, вони є недоступними для людей з інвалідністю.

[31:08 - 31:20] І тому можна констатувати той факт, що жодна людина з інвалідністю, вона не живе в кампусі університету, хоч і навчається. Вона має право просто першочергового поселення. Для Шевченка це дуже важко.

[31:20 - 31:26] У нас дуже велика черга на поселення, прям місць критично не вистачає.

[31:27 - 31:33] І ці люди могли б нормально зекономити і жити, а навіть, здається, безкоштовно, чи 30-50% платити за проживання.

[31:33 - 31:44] Тобто університет інституційно забезпечує всі можливості для того, щоб ця людина проживала комфортно, нормально, платила дешевше. Але фізично це неможливо.

[31:44 - 31:51] Тому що людина не зможе щоразу, виходячи з гуртожитка, долати три сходинки повні, потім три сходинки ще потім.

[31:52 - 32:02] І зазвичай ще навіть був такий абсурд, що дівчинка одна хотіла повністю, сказала, так, добре, я спробую жити.

[32:02 - 32:13] І дали їй кімнату на третьому поверсі. Ліфта немає. І вона також відмовилася від місця проживання. Це треба враховувати.

[32:14 - 32:21] Типу університет іде назустріч, але фактично через недоступність люди не мають можливості користуватися освітніми послугами.

[32:21 - 32:30] Приходять індивідуальний план і майже не соціалізуються. Це також дуже проблема.

[32:30 - 32:43] Бо університет це перш за все про комунікацію, взаємодію, соціалізацію і таке студентське життя. Тут ми фактично людину виключаємо зі студентського життя тільки через те, що можемо облаштувати доступність будівлі.

Інтерв'юер:

[32:45 - 33:01] Так. І наш останній блок запитань буде якраз про Університет Україна. Я хотіла запитати, я так розумію, що ти стикалась з їхньою системою. Можеш, будь ласка, розказати детальніше, за яких обставин?

Експерт:

[33:03 - 33:16] Я насправді не сильно стикалася з їхньою системою. Я просто знаю людей, які там викладають. Ось в такому форматі. Я не знаю студентів, які там навчаються. Не було.

[33:18 - 33:31] Але знаю людей, які там викладають. І вони, в принципі, задоволені тим, як взаємодіють зі студентами. Вони такі, вже люди, які люблять інших людей, люблять віддачу, люблять енергію.

[33:31 - 33:31] Думаю, їм дійсно.

[33:31 - 33:34] Дуже подобається там працювати. Ось в такому форматі.

Інтерв'юер:

[33:35 - 33:44] Зрозуміло. Можливо, в тебе є якісь думки, якась оцінка їхньої розробленої системи інклюзивного навчання?

Експерт:

[33:44 - 33:52] Це дуже гарне питання. Я вже трішки про це фактично сказала. Мені дуже подобається, що вони надають можливість навчатися людям з інвалідністю.

[33:52 - 34:01] І вони про це прямо проголошують. Це їхній великий плюс. Але те, що там навчаються фактично лише люди з інвалідністю, це дуже великий мінус.

[34:01 - 34:11] І це про сегрегацію, це не про безбар'єрність, це не про інклюзію. І тому в мене тут є такі великі питання до цього самого їхнього аспекту.

[34:12 - 34:30] І також з того, що я чула, як такі можливі відгуки, це те, що університет пропонує достатньо великий спектр послуг і великий спектр освітніх програм, але діти,

[34:30 - 34:31] фактично, студенти.

[34:31 - 34:48] Вони мають мати якусь свободу, але вони там її не мають. Вони дуже сильно обкладені різними правилами і фактично вони майже не спілкуються між собою.

[34:48 - 35:01] Вони фактично навчаються, але у них такий схожий індивідуальний план. Фактично, тому що вони ніби і навчаються у групах, але це всі люди з інвалідністю, вони не можуть між собою нормально порозумітися.

[35:01 - 35:09] Може бути різна інвалідність, може бути ментальна, може бути інтелектуальна, і вони також не соціалізуються, вони повністю сегрегуються.

[35:09 - 35:26] І це основна моя претензія до цього університету, бо вони реально не формують університет, вони формують просто, як на мене, вищу школу, де до кожної дитини прикріплений свій виконавчий і вони там намагаються якось взаємодіяти.

[35:26 - 35:31] Тому дуже плюс, що вони надають можливість навчатися.

[35:31 - 35:40] Але я б змінила трішки формат щоб була можливість навчатися для будь-кого, для всіх, і більше, власне, взаємодії між студентами, і більше взаємодії студентів-викладачів.

Інтерв'юер:

[35:41 - 35:53] Зрозуміло. Просто з того, що я дивилася, по-моєму, у них там навіть зазначено, що відсоток студентів з інвалідністю складає 6 відсотків від завальної кількості студентів.

[35:53 - 36:01] І я так розумію з того, що ти кажеш, що у них є якісь окремі групи, так, для студентів з інвалідністю по спільному...

Експерт:

[36:01 - 36:01] Ммм.

[36:01 - 36:11] Так, те, що я знаю, що вони пишуть, що у них 6 відсотків студентів, але, звичайно, інші студенти, які не мають інвалідності,

[36:11 - 36:20] вони навчаються на заочній, наприклад, формі або в будь-яких інших форматах, і фактично в університеті навчаються переважно люди з інвалідністю.

Інтерв'юер:

[36:20 - 36:20] Ммм.

Експерт:

[36:21 - 36:31] І вони на документах, фактично, задекларовані, ну, реально, там, 94, там, 4, да, власне, відсотки, це навчаються.

[36:31 - 36:38] Звичайно, студенти з інвалідністю, але водночас, вони там не з'являються на парах і так далі, і так далі. Тому це теж питання велике.

[36:38 - 36:47] От, але я не хочу зовсім применшувати їхню роль, так, тому що вони такі єдині в Україні, які це роблять, і це я також дуже розумію.

[36:48 - 36:56] Ось у нас немає альтернативи, і це, і це виходить альтернатива для всіх людей, які хочуть вчитися, так, і не можуть навчатися, наприклад, у університеті Шевченка.

Інтерв'юер:

[36:57 - 36:57] Ммм.

Експерт:

[36:57 - 37:00] У КПІ чи в Могилянці.

Інтерв'юер:

[37:00 - 37:00] Так.

[37:03 - 37:11] Розуміло. І також в мене таке питання, я буду проводити надалі інтерв'ю з представниками адміністрації власного університету Україна,

[37:11 - 37:21] і я б хотіла запитати, можливо, в тебе є якісь для мене підказки, як би я могла, за якими критеріями би я могла запевнитися,

[37:21 - 37:33] що от їхня оця розроблена система інклюзивного навчання дійсно працює для забезпечення доступності, і що вона дійсно імплементується. Так, як визначено.

Експерт:

[37:33 - 37:35] Угу. Угу. Добре.

[37:36 - 37:48] Однозначно потрібно абстрагуватись від того, що я сказала зараз. Це моя якась особиста думка, так? І спробувати оцінити їх об'єктивно, абсолютно об'єктивно. Запитати про те, як відбуваються навчання, в яких форматах.

[37:48 - 38:01] Чи це груповий формат, чи це індивідуальний формат. Чи є в них, наприклад, якісь практичні лабораторні заняття, чи є в них практика взагалі, так? І як вони відбуваються? Чи є асистенти вчителів, чи є асистенти студентів?

[38:01 - 38:13] Чи студенти живуть в гуртожитках, чи вони живуть самотійне життя, так? Це також дуже важливо. Бо якщо в них немає цього аспекту, що студенти самотійно, не знаю, купити продукти, попраати,

[38:13 - 38:18] і брати цю відповідальність за себе, за своє харчування і так далі, то це теж дуже погано.

[38:19 - 38:31] Також запитати про те, фактично, скільки студентів і з якою інвалідністю навчається. Також можливо подивитися, на який спектр вони орієнтовані. Так.

[38:31 - 38:41] І запитати про доступність, запитати про те, чим облаштовані в них всі корпуси, там, безперешкодним доступом,

[38:41 - 38:46] вбиральнями, зручними кімнатами, зручними столами в аудиторії.

[38:46 - 38:54] Чи в них є якісь певні, наприклад, прикольні елементи, які вони використовують для свого навчання, якісь інструменти, так?

[38:54 - 39:07] Не знаю, там, ну, чи є, наприклад, перекладачі жестової мови. Чи є в них, там, так само додатки із альтернативної комунікації. Запитати на якихсь такі фішечки, так?

[39:07 - 39:18] Що вони роблять такого унікального, наприклад, або які вони впроваджують методи для того, щоб підвищити рівень засвоєння знань або нової інформації. Ось в такому форматі.

[39:18 - 39:24] Але я б звертала увагу на те, наскільки вони будуть відповідати про самотійність студентів.

Інтерв'юер:

[39:24 - 39:24] Угу.

Експерт:

[39:25 - 39:37] Це дуже важливо. Бо від цього можна буде зрозуміти, чи справді університет дає ось щось. Чи цю соціалізацію, чи все ж таки він сегрегує надалі фактично студентів.

Інтерв'юер:

[39:38 - 39:38] Угу.

[39:39 - 39:46] Зрозуміло, дякую дуже. На цьому наше інтерв'ю добігає кінця. Дуже-дуже дякую за відповіді, дуже дякую за приділений час.

[39:47 - 39:52] Я зараз можу відповісти на якісь фінальні ремарки, запитання, уточнення, якщо у тебе такі є.

Експерт:

[39:54 - 39:55] Скажи, як у тебе звучить тема диплому?

Інтерв'юер:

[39:56 - 40:05] У мене тема звучить як безбар'єрність у закладах вищої освіти. На прикладі цього відкритого університету Україна.

Експерт:

[40:06 - 40:08] Ага, тобто він, це прям кейс твій.

Інтерв'юер:

[40:08 - 40:20] Та, та, та. Мені було дуже цікаво от подивитися, бо всюди він зазначений як оцей єдиний університет там в Україні, який вже 25 років інклюзивність зазначає як свою цінність.

Експерт:

[40:20 - 40:30] До речі, можна запитати про середній вік викладачів. Це також дуже важливо. Тому що в нас, наприклад, є дуже велика кількість громадських організацій,

[40:30 - 40:36] які займаються питанням переважною людей з інвалідністю. Тобто не лише, там, маломобільні групи, але передусім людей з інвалідністю.

[40:37 - 40:48] І є така тенденція, що чим старше, вище середній вік учасників громадської організації тим більше ймовірність що для них

[40:48 - 40:59] інвалідність це більш медична форма, це проблеми людини. І якщо держава буде забезпечувати пільгами і додатковим фінансуванням, тоді все буде окей.

[40:59 - 41:10] Тобто чим старші люди, тим частіше вони вживають таку аргументацію. Наприклад, в нашій організації навпаки, ми звертаємо увагу на те, що якщо ми створюємо можливість для самореалізації,

[41:11 - 41:23] то людина, чи то з інвалідністю чи без, власне буде мати можливість навіть жити повноцінне життя. Ми маємо зовсім інший підхід. І якщо треба подивитись ще в них.

[41:23 - 41:31] Я знаю, що раніше в них якраз такі погляди більше до медичної моделі інвалідності. І більше до моделі такої благодійної вони схилялись.

[41:34 - 41:46] Треба запитати, яка в них зараз модель, як вони трактують інвалідність в своїх не тільки документах, а й наяву під час освітнього процесу.

Інтерв'юер:

[41:48 - 41:49] Дякую, дякую дуже. Тоді я зупиняю запис.